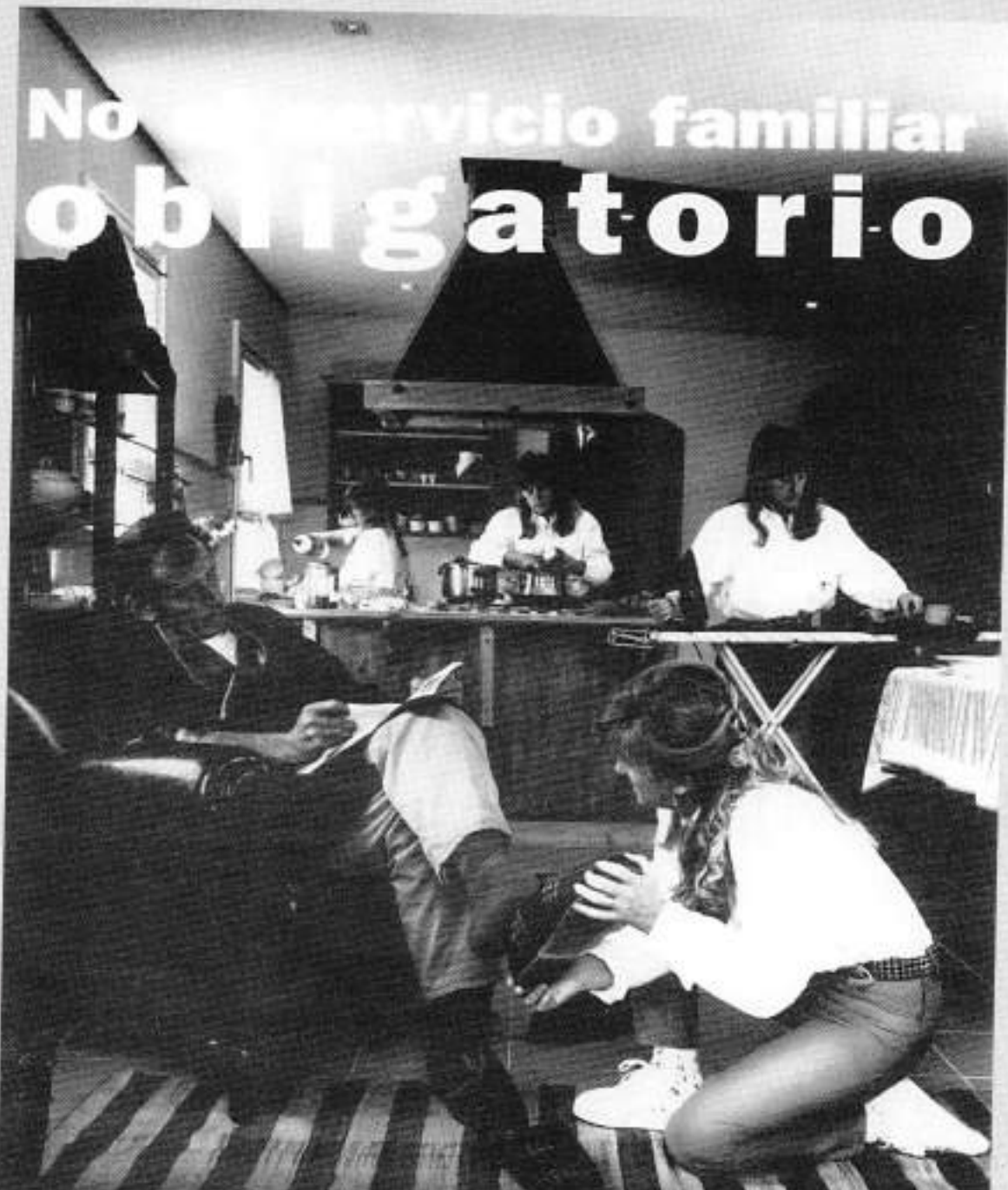

CA
LA DONA

No al servicio familiar
obligatorio

INTSUMISIOA

ASAMBLEA DE MUJERES FEMINISTAS DE EUSKADI

3	Editorial
4	Debat: L'ablació del clitoris
8	Defensem els nostres pits
9	Dossier
10	Ca la Dona fa cinc anys
11	1a Mostra Internacional de Films de Dones de Barcelona
12	Cinema
14	Marroc
15	Bòsnia
16	Taller sobre la qüestió demogràfica
18	Lesbianisme i Psicologia
20	Equato-guineanes a Espanya, per raons de pes
23	Al peu de la lletra
24	Fets, faixes i teletips
26	Calaix de modista
28	Dones públiques: Maria l'hebrea

CA LA DONA, Gran Via, 549, 4t. 1a - 08011 Barcelona.
☎ 323 33 07 · **Horari**: de dilluns a divendres de 18 a 21.

Disseny de l'original: Deda Coelho da Paz.
Portada: Cartell de l'Assemblea de Dones Feministes
d'Euskadi del 8 de març d'enguany. La consigna: *Insubmissió,
No al servei domèstic obligatori*. Des d'aquí, moltes gràcies
per deixar-nos-el reproduir.
Realització, ABCdisseny. Tel. 211 34 87.
Dipòsit Legal: B - 22.331 / 89
Amb suport econòmic de l'Ajuntament de Barcelona

Arran de la denúncia d'un cas d'ablació de clitoris a Catalunya, s'han començat a succeir als diferents mitjans de comunicació debats i preses de postura que volem comentar.

Trobem que, amb certes diferències i matisos, s'està generalitzant una opinió que aproximadament es pot resumir així: l'ablació del clitoris és una pràctica pròpia de cultures diferents a la nostra, l'occidental. Per tant, una condemna dràstica i sense miraments és sospitosa d'etnocentrisme.

Creiem que sota aquest argument s'amaguen un munt d'idees falses.

És clar que l'etnocentrisme és un prejudici intel·lectual que tergiversa i deforma el coneixement de societats diferents de la nostra. Per tant, és imprescindible mantenir-se alerta i foragitar-lo del nostre discurs si volem entendre la realitat.

Visca la mutilació, si es cultural

Les cultures alienes mereixen el mateix respecte que la nostra. Però aquí està el punt, el mateix respecte, ni més, ni menys. Per tant, de la mateixa manera que ens veiem amb cor de criticar, qüestionar i lluitar en contra de comportaments ben culturals de la nostra civilització (la violació, el maltractament, la misogínia, l'esclavitud, el racisme, són culturals, o pensàveu que els teníem escrits al nostre codi genètic?) ens creiem amb el dret de criticar les pràctiques que en d'altres cultures ens resulten qüestionables. Us proposem un exercici pràctic, en cas de dubte, per veure si és l'etnocentrisme el que ens porta a pensar així o hi ha raons més poderoses: Seieu, penseu un minut

en el vostre clitoris, ara considereu el respecte que us mereix la seva ablació (la del vostre, no el d'una altra).

Les veus que, davant l'ablació del clitoris es recorden que és una pràctica cultural, amaguen, ens temem que voluntàriament, que és una pràctica que provoca fortes resistències dins de les cultures on es practica. Per tant, si l'ablació és cultural, també ho és la dissidència que provoca, que fa temps que lluita per eradicar-la.

Tot aquest debat ens fa pensar en un fet bastant generalitzat. Com que l'home és l'universal, les pràctiques que l'incumbeixen també ho són. Així que són criticables i analitzables com a universals. Qualsevol pràctica que atempti contra els drets de l'home és qüestionable, per molt cultural que sigui.

Ara bé, els drets de les dones deuen estar escrits en un altre apartat. Abans de condemnar una pràctica que els conculqui cal analitzar-la a partir d'altres pressupostos: si és cultural, si és necessària per mantenir la cohesió social. No fóra que realitats realment importants, com ara el manteniment i la cohesió socials, pròpies o alienes, es velessin afectades per qüestions tan particulars i anecdòtiques com els drets de les dones: a la integritat física, per exemple.

L'ABLACIÓ DEL CLÍTORIS

A finals del mes d'abril sortí a la premsa una notícia que afirmava que dues antropòlogues: Adriana Kaplan i Dolores Juliano defensaven l'ablació del clítoris. Ens vam posar en contacte amb elles i ens van comunicar que la notícia era més una tergiversació interessada i sensacionalista d'El País, que el reflex de les seves declaracions.

A partir d'aquesta notícia, han sortit diferents opinions que reflecteixen una polèmica sobre l'ablació del clítoris. Estem intentant recollir documents diversos sobre aquest tema. Mentre, però, reproduïm la rèplica, enviada a "cartas al director" del diari EL PAÍS per les participants del IV Col·loqui de l'ICA.

Una carta de Mre José Aubet que sortí a El País en resposta a la notícia publicada. No li hem pogut demanar permís per reproduir-la. Des d'aquí, però, l'hi demanem alhora que li donem les gràcies per la seva aportació.

Una carta publicada també a l'esmentat diari, de Carmen de Prado. Un article d'Adriana Kaplan i una rèplica de Teresa Sanz a aquest article.

EL SENSACIONALISME D'EL PAÍS

IV Col·loqui de l'ICA

Els participants del IV Col·loqui de l'ICA (Institut Català d'Antropologia) ens hem sentit sorpresos per la informació sensacionalista publicada en aquest diari amb data de 28/04/93, sobre la pràctica africana de la clitoridectomia. Aquest tema només s'hi tractà marginalment, a partir d'una pregunta de la periodista del seu diari, que sembla haver-hi assistit amb idees prèvies al respecte. Només així pot entendre's que hagi tergiversat i mutilat la resposta que Adriana Kaplan donà a la seva pregunta i que no implicava més que el respecte a les opcions culturals diferents. Això no significava una defensa de l'esmentada pràctica, sinó que intentava posar de manifest que la seva punició no comporta la seva desaparició, sinó que es realitzi en condicions més perilloses. Dolores Juliano, per la seva part, es limità a acotar que en la nostra cultura es practica la clitoridectomia per recomanació clínica, preguntant-se per què no ha provocat rebuig.

A diferència de la prestesa amb què EL PAÍS s'ha fet eco d'aquesta informació distorsionada, s'ha mostrat, en canvi, molt reticent a publicar un article ben documentat sobre el tema que la mateixa Adriana Kaplan presentà a aquest mitjà per a la seva publicació en la secció d'opinió el passat mes de febrer.

Esperem que aquest aclariment, absolutament necessari, no corri la mateixa sort d'ésser oblidat i arribi als lectors.

EL CLÍTORIS I LES MUTILACIONS

Adriana Kaplan

Durant els últims dies han anat apareixent en els mitjans de comunicació algunes opinions i cartes al director en resposta a un article aparegut en aquest diari amb el títol "Tres antropòlogues defensen l'ablació del clítoris en emigrants africanes", que feia referència a una pregunta formulada per una periodista durant el IV Col·loqui de l'Institut Català d'Antropologia. Opinió basades en criteris

arbitraris a causa, voldria creure, de la ignorància sobre una qüestió que considero complexa, íntima i delicada, relacionada amb la pràctica de la clitoridectomia per part d'un col·lectiu de dones africanes residents a Espanya. Com a antropòloga que està treballant des de fa més de quatre anys en una investigació sobre aspectes de la inserció social i l'aculturació en els col·lectius d'immigrants a Catalunya, m'agradaria facilitar la comprensió d'algunes de les raons que sustenten la circumcisió femenina, plantejar interrogants sobre les denúncies que aquest tipus de pràctiques ha generat i comentar un altre tipus de mutilacions no poc freqüents en la nostra societat que poques vegades són denunciades. En cap moment no vull defensar ni emetre judicis sobre el tema que ens ocupa. Entenc que una de les tasques de l'antropologia és la de servir d'interpret entre dues cultures.

Dona neta

La clitoridectomia és una pràctica ancestral estesa entre molts pobles africans, encara que no exclusivament, que té profundes arrels religioses, socials i culturals. És dins d'aquest context des d'on hem de començar a comprendre-la. Una de les raons principals que addueixen les dones que realitzen aquesta pràctica té a veure amb una qüestió d'higiene: una dona circumcidada és una dona neta. Als homes també els circumciden per una qüestió d'higiene: un home circumcidat és un home net. Una de les diferències entre ambdues circumcisions ve donada pel caràcter religiós que se li confereix a cadascuna d'elles.

La circumcisió masculina és una Farata, és a dir, una obligació i, per tant, té caràcter preceptiu. La circumcisió femenina és una Sunna, és a dir, forma part de la tradició i, per tant, només té caràcter de recomanació i no obligatori. Tots els homes musulmans estan circumcidats mentre que no totes les dones ho estan. En termes culturals i socials, el fet que la circumcisió, tant femenina com masculina, formi part d'un ritus de pas a l'edat adulta vol dir que independentment que estiguem parlant d'una pubertat social i no fisiològica, aquest ritual permet als nens/es l'accés futur al món dels adults. I com en moltes cultures, aquest món està clarament definit i diferenciat entre el món de les dones i el món dels homes. Entenent que l'ablació del clítoris és una "marca" que porten de per vida, la seva unitat al grup també serà de per vida.

En realitat es tracta d'una qüestió de cohesió de grup, estàs dins o estàs fora.

Valdria la pena senyalar que qui reivindica i manté aquests tipus de pràctiques tradicionals són les pròpies dones i no els homes com s'ha dit.

Això hauria de suggerir-nos d'anar una mica més enllà per també acostar-nos una mica més aquí, analitzar què estem denunciant, qui, qui no i per què. M'explicaré. L'extirpació del clitoris és una mutilació de caràcter tant genital com sexual, encara que a vegades confromem genitalitat amb sexualitat, que encara que tenen a veure, no són el mateix, oi que no? En el camp sexual entenc que és una de les majors mutilacions que pot sofrir una persona, en aquest cas una dona, però, malauradament, no l'única. Una dona violada és una dona mutilada per a la resta dels seus dies i no em refereixo només a aquelles que han estat agredides per desconeguts o per l'enemic, sinó també a aquelles esposes que els seus marits a vegades violen, però això sí, amb llicència. Aquest tipus de barbaritats escassament es denuncien, per què? Potser perquè ens toquen molt de prop? O perquè la por és un mecanisme que ajuda a perpetuar el poder masculista?

És que la indignació que la clitoridectomia ha generat a la nostra societat té a veure amb principis de classe? Per què? A vegades es produeix una identificació creixent i inconvenient de l'altre perquè ens qüestiona referents coneguts, acceptats i legítims, i això fa mal. A vegades no volem veure allò evident perquè l'omissió forma part de la construcció social de la realitat.

Una altra consideració important és la hipervaloració del clitoris com a màxim òrgan d'estimulació del plaer. A algú se li ha acut pensar que probablement les dones clitoridectomitzades, precisament per no tenir clitoris, puguin desenvolupar més i millor altres zones erògenes del cos? És clar que, com a tot arreu, depèn de l'interès i de l'habilitat de l'altre també.

Significativament, aquesta subtil diferència aparegué en una xerrada amb algunes dones gambianes. Estaven sorpreses del nostre astorament davant d'aquests fets i del nostre interès pel clitoris, que, per cert, no ens ve de fa gaire temps. La seva pregunta fou curta i clara: Com és que hi ha tantes dones frígides entre vosaltres si teniu clitoris?

Crec que és important escoltar les seves reflexions i preguntes perquè la prepotència etnocèntrica ha estat una pràctica tradicional occidental que també costa molt d'eradicar. Tant o més que la clitoridectomia i que mutila la riquesa cognitiva d'aprendre a percebre la diferència no estigmatitzant-la sinó coneixent-la, reconeixent-la i valorant l'altre. El que sí que és cert és que, d'una banda, aquestes dones han d'assumir la responsabilitat i les conseqüències que el manteniment d'aquest tipus de pràctica comporta a la nostra societat i, d'altra, nosaltres hem d'entendre que, per via de la penalització i el càstig, no s'aconseguirà la seva eradicació. Així és com ho ha entès la justícia i ha dictat sobreseïment.

Integració

I aquesta és l'única postura que s'ha defensat per part dels altres antropòlegs. Ningú no s'ha pronunciat a favor de l'ablació del clitoris ni del manteniment del ritual en nom de la tradició i del relativisme cultural. Només s'ha defensat la comprensió i no la justificació de les bases que sustenten la pràctica com a principi necessari per treballar estratègies conjuntes que comportin la seva erradicació. La doctora Dolores Juliano, per la seva banda, es limità a explicar que a la nostra cultura es practica la clitoridectomia per recomanació clínica tot preguntant-se per què no ha provocat rebuig a la nostra societat. S'ha parlat d'integració, de democràcia, de drets. Però és que potser participen en la nostra democràcia? Quin tipus de drets tenen? Només un pocs, si és que els tenen, de forma temporal i condicional, que no porten a una altra cosa que a plantejar conflictes de lleialtats i a alimentar i incrementar el mite del retorn. En la mesura que aquest mite està present, és a dir, sempre pensen que algun dia regressaran als seus països d'origen, han de complir amb quelcom que, per sobre de tot, és un ritual d'identitat ètnica i d'acceptació dins del grup. Mentre no se'ls permeti de tenir un lloc digne en aquesta societat, que vol dir atorgar estabilitat als seus permisos de treball i residència (per cert, subordinats al de l'espòs), una igualtat de drets i respectar la diferència, aquest desig de tornar continuarà creixent i, per tant, la possibilitat de canviar aquells elements culturals d'origen que han deixat de ser "adaptats i funcionals" en el destí que han triat per formar el seu projecte de vida, quedaran reforçats i, malauradament, perpetuats.

EL MEU COS ÉS LA MEVA CULTURA

Teresa Sanz Coll
(Membra del C.I.H.D.)

Llegeixo la notícia de la pràctica d'una ablació de clitoris a Mataró, junt a una sòrdida relació de seqüeles (hospitalització, hemorràgies, anèmia...) i, com un torrent, em ve al cap una solució "salvatge": el rapte, el segrest de nacions senceres de nenes. Ja ho havia pensat altres vegades, però sempre he abandonat el primer impuls, no per manca de convicció, sinó pel rebuig al neguit de la impotència. Després, més serena, amb els pensaments propis i conseqüents de dona, em dic: no tenim cultura ni pàtria que ens aculli, totes les pàtries i les cultures ens són estranyes, ens neguen, ens mutilen...; totes les cultures i les pàtries diuen que ens pensen... però no ens senten. Vull un futur immediat on les dones ens pensem i parlem de nosaltres i on ens sentin existir.

La meua relació amb aquesta nena de Mataró no és de passat. La seva història ancestral m'és desconeguda. Però el seu present no m'és pas aliè. Ella tampoc té pàtria ni cultura, malgrat la hi hagin volgut marcar. Sé també que el seu futur marcarà inevitablement d'una de les possibilitats de plaer. Ho sé i em fa mal, i em fa ràbia; i no vull escoltar cap raó que gosi justificar-ho. Més tard, trobo al diari *El País* les declaracions d'una dona antropòloga al respecte. Em dona ànim. Vull canalitzar la meua ràbia. Vull trobar amb d'altres dones camins de canvi del món, racionals, segurs, malgrat em semblin lents. L'autora del text em diu que vol ajudar-me a *comprendre*, no a justificar. D'acord. Començo a llegir.

En primer lloc, per aclarir-nos la qüestió, se'ns parla de *circumcisió femenina*, és a dir, d'un ritus d'iniciació de característiques religioses tradicionals idèntic a la circumcisió masculina. El que se'ns amaga, però, és que la cir-

cumcisió masculina amplia la sensibilitat genital de l'home, mentre que la "circumcisió femenina" provoca un resultat totalment antagònic perquè arrenca una part del cos i l'única funció de la qual és el plaer.

Perquè no es parla, doncs, de *castració femenina*? O és que per "comprendre" hem de prescindir de les sensacions del nostre propi cos? Qui parla en aquest text, que s'oblida del que fa sentir el clitoris?

De cop, reconec el discurs més enllà de qui el firma. És ell, el de sempre, l'idèntic a si mateix, el discurs científic autodenominat *neutre*. Un discurs, en aquest cas, antropològic –en el sentit més pur i etimològic de la paraula: és el logos de l'home qui parla–, i androcèntric –en el sentit més egoista–. Un discurs convenientment actualitzat i reafirmat en un recent Congrés sancionador d'actituds ètiques i estètiques.

Continuo llegint, ara ja, sota la sospita que em volen alligonar, renyar, culpabilitzar i silenciar (amb aquest ordre precís; aquest tipus de discurs sempre fa el mateix).

Dona neta –continua "ajudant-me a comprendre" el text–. *L'home i la dona circumcidats estan nets*.

I aquest terme "netedat" significa el mateix per a l'home i per a la dona? L'home iniciat adult està net d'algunes possibilitats d'infecció i d'alguns impediments de plaer, com hem dit abans. De què està neta la dona? La dona iniciada adulta està neta –privada– d'una de les més importants possibilitats de plaer, i res més. Però –metafòricament– està neta del tabú del seu propi cos.

La paraula "netedat", en aquest cas, no té res d'higiènic ni de neutral.

I són les dones les que mantenen aquesta tradició, amb una opacitat fins i tot major que la de la circumcisió masculina –continua "explicant" el discurs–.

Quin suggeriment de llibertat o d'autoimmolació s'amaga darrera d'aquestes paraules? O és que el discurs antropològic no sap que qualsevol ritus de mutilació física requereix un ritu previ de mutilació mental?

D'això, sí que en sabem les dones de totes les cultures. D'això sí que ens agradaria parlar, per comprendre que sovint ens deixem mutilar perquè abans ens han mutilat perquè no sapiguem que ens mutilen.

Plantejada, doncs, la trampa de la culpabilitat, el discurs continua en un to més recriminatori: es compara la mutilació amb la violació al món occidental i es diu que no es denuncia gaire. És que el discurs antropològic ignora que es denuncia, es persegueix

per la llei i es condemna precisament gràcies a l'acció feminista? És que es vol ignorar la Història?

No serà el nostre rebuig occidental a les pràctiques mutiladores d'altres cultures un índex de classisme? Se'ns acusa de manca de democràcia i se'ns posa com a exemple a seguir el comportament de la nostra JUSTÍCIA que, cega i neutra, es renta les mans. Les lleis de la nostra cultura es fan còmplices de les lleis d'altres cultures. És un negoci d'homes. És un acord entre socis.

El discurs, dominada la situació, sensibilitzats els punts precisos, es mostra ja sense escrúpols autoritari i masculí. O es pot interpretar d'altra manera la "sensibilitat neutra" que suggereix que una clitoridectomia pot ésser la millor fórmula per *desenvolupar més i millor altres zones del cos per al plaer*?

O és, potser, un esperit neutre el que es fa còmplice d'un suposat to desafiant –que a mi em sembla simplement defensiu– en la pregunta: *Com és possible que hi hagi tantes dones frígides entre vosaltres si teniu clitoris?* Totes sabem que aquesta pregunta, que pressuposa diàleg, implicaria realment punts de comprensió i trobada entre dones de diferents cultures. Perquè, en aquest cas, el discurs antropològic no actua d'interpret? Perquè no reconeix que a la nostra cultura hi ha també clitoridectomia mental i que també la volem eradicar?

Però el discurs continua implacable, preparant la humiliació final amb les paraules d'una altra antropòloga que es pregunta: *si a la nostra cultura es practica la clitoridectomia per recomanació clínica, per què no ha provocat rebuig a la nostra societat?* Aquest fragment del text pressuposa el triomf final del "discurs del pare". El públic lector, indignat al principi per una pràctica aberrant, se sent ara acusat d'ignorància i passivitat envers els seus propis problemes, mentre ha gosat d'immiscir-se als problemes aliens. I jo em demano, què és el que m'és aliè? On és el tema *dona*? On està el meu cos i el meu sexe en aquest discurs? On es troben els elements de comprensió que apuntarien a una urgent revisió de drets i propostes per a un futur més digne i feliç per a les dones? Aquest discurs no és de dones. És, insisteixo, el de sempre, el que castra un sexe i s'erigeix com a universal. Les seves paraules sí que em són alienes, sento que em volen mutilar. No vull sentir-me còmplice ni culpable ni culta ni occidental... No vull saber res més d'aquesta ciència paternalista. Em sento salvatge. El meu cos és la meua cultura. I sento ràbia.

Dagueria, 13 (metro Jaume I)
Tel. 319 24 25
08002 BARCELONA

SOBRE L'ABLACIÓ DEL CLÍTORIS

*Maria José Aubet
Barcelona "El País" 06/05/93*

D'acord amb la crònica que surt a *El País* del 28 d'abril entorn al IV col·loqui sobre Migracions Estrangeres i Diversitat Cultural, organitzat per l'Institut Català d'Antropologia, tres antropòlogues van justificar la pràctica de l'ablació del clítoris en emigrants africanes com una "necessitat cultural", perquè respon a la voluntat de mantenir la tradició religiosa i la cohesió del grup, i per tant la nostra societat occidental no té dret a intervenir. Doncs bé, des de la meua posició de feminista "passada de moda" tot aquest pseudo-cientifisme em sembla una autèntica barbaritat.

Primera barbaritat: mantenir que la cohesió cultural, religiosa i social d'una comunitat depèn del clítoris de les dones (per cert la clitoridectomia és anterior a l'Islam).

Segona barbaritat: que qui afirma aquestes insensateses es diguin a si mateixos científics, i que siguin majoritàriament dones, algunes de les quals són considerades progressistes, cosa que em fa sospitar que l'antropologia continua essent el que va ser al seu origen: una mena de voyeurisme gens innocent al servei del depredador.

Tercera barbaritat: aquests arguments, enarborats en nom de l'anomenat "relativisme cultural", permeten, de fet, relativitzar i justificar-ho tot, i porten a considerar la noció mateixa de canvi (cultural i social), i a quantes dones -africanes o occidentals- lluiten per la seva dignitat, com quelcom intrínsecament indesitjable i disfuncional. Posades així les coses la pròpia Declaració Universal dels Drets Humans, fora un atemptat cultural universal, l'abolició de l'esclavitud un error històric, Torquemada -o Milosevic- un element necessari de "cohesió cultural"... i el feminisme una nova forma d'imperialisme burgès. Gràcies, estimades Adriana Kaplan, Dolores Juliano i Marta Alonso per la vostra "solidaritat" i ciència infusa. Però en nom del feminisme "passat de moda" que represento i en nom de la vostra pròpia coherència relativista, us prego que us dediqueu menys al clítoris de les dones d'altres latituds i us poseu a revisar urgentment les vostres teories. I va un consell totalment desinteressat i gratuït: no goseu sortir fora d'Espanya dient aquestes bajanades. Si aneu cap els països culturalment "avançats" us hi podeu trobar amb la incomprensió més profunda o... el linxament. I si aneu cap al Sud els vostres clítoris poden perillar.

*Carmen de Prado
Barcelona "EL País" 06/05/93*

No puc menys que expressar la meua absoluta disconformitat amb la justificació de l'ablació del clítoris, ja que, si bé el respecte a totes les cultures diferents de l'occidental ha de ser una màxima a seguir, també és cert que darrera l'etiqueta de fenomen cultural s'amaguen, en massa ocasions, pràctiques i comportaments que violen els drets humans més elementals i atempten contra la dignitat de la persona. La defensa a ultrança de la cultura d'un poble pot portar a situacions racistes i sexistes: els afrikaners de Sudàfrica invoquen el manteniment de l'*apartheid*; la segregació escolar als anys seixanta al sud profund dels USA o la conculcació dels drets civils que negaven el vot a les dones fins no fa gaires dècades i, així, una extensa llista. Fins a la seva abolició sempre van invocar raons culturals o sociològiques per al seu manteniment.

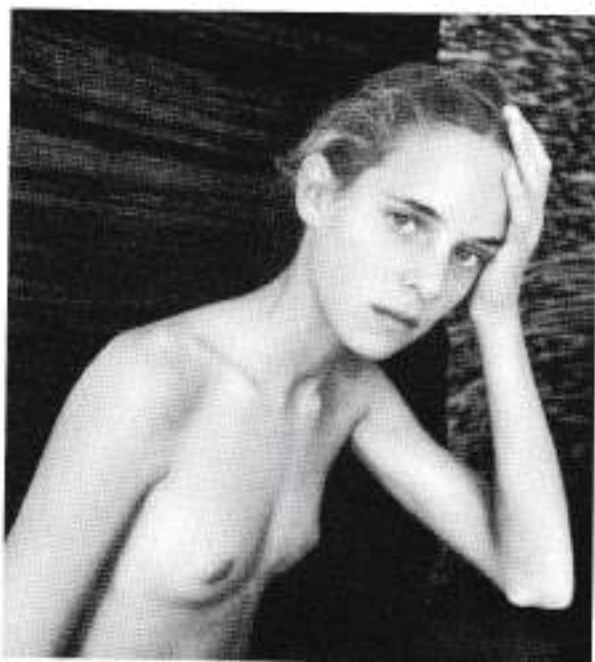
Tampoc no em sembla raonable que s'intenti assimilar l'extirpació del clítoris amb la circumcisió practicada als nens jueus, ja que aquests en cap moment són estrictament mutilats (no es pot anomenar així l'eliminació d'una

membrana, realitzada gairebé sempre en condicions higièniques adequades), i més important encara, quan conserven intacta la capacitat d'obtenir plaer sexual, cosa que no succeeix amb les nenes que han patit una ablació genital. Aquestes dones mai no coneixeran una relació sexual plaent perquè, en moltes ocasions, a més a més d'extirpar-los el clítoris els cusen els llavis vaginals, deixant-los una mínima escletxa perquè passi la menstruació, i són penetrades d'aquesta forma a l'acte sexual amb tot el dolor físic i la humiliació que representa.

A més a més les seqüeles físiques i psíquiques són nombroses: tremolors, espasmes, caminar irregular i d'altres que estan molt ben explicades en el recent llibre de l'escriptora nord-americana Alice Walker *En posesión del secreto de la alegría*.

Aquesta pràctica terrible que ja ha afectat uns cent milions de dones no pot deixar-nos indiferents i s'ha d'instar els governs dels països on es porta a terme a la seva completa eradicació, utilitzant totes les pressions necessàries, tant des d'instàncies governamentals com des de l'associacionisme més militant.

SALVEM ELS NOSTRES PITS,

© Philippe Pacher, 1988

MILLOREM LES NOSTRES VIDES

La preocupació per la nostra salut i pel nostre cos ha estat una constant al llarg de la història del moviment feminista. Fa molts anys d'aquelles sessions d'autoconeixement i d'autoexploració, aquells tallers on apreníem (a algunes us pot semblar que parlo del segle passat) com era la nostra vagina, el nostre clitoris, el coll de la matriu... D'aquestes sessions i d'altres va sortir la necessitat de reivindicar centres públics d'anti-concepció i sexualitat. Els vam anomenar centres de planificació familiar.

Va significar una lluita que arrebegà moltes dones organitzades al nostre moviment: professionals de la sanitat, dones de barris, de comarques, gent d'altres moviments socials... i ja fa més de deu anys que existeixen centres públics de planificació familiar, malgrat que encara siguin insuficients.

Actualment, però, penso que tenim quelcom relacionat amb la nostra salut,

amb el nostre cos i amb la nostra qualitat de vida que no és prou considerat per les autoritats sanitàries i qui governa al nostre país.

Estic referint-me al càncer de mama. Sovint, per la televisió o la ràdio, rebem informacions que ens diuen que aquesta malaltia és molt freqüent al nostre país, que és mortal si no es detecta precoçment i que una de cada dotze dones de Catalunya tenim la probabilitat de patir-la al llarg de la nostra vida.

Molt bé. Sabem que la podem patir, però. Es pot prevenir? Es pot fer quelcom per detectar-la abans? Què es fa actualment al respecte?

Es pot prevenir?

No es pot prevenir primàriament, és a dir, de moment i amb els coneixements de què disposem no es pot evitar patir el càncer de mama. Es tenen conei-

xements de factors de risc, per exemple: una dieta rica en greixos, antecedents familiars, influència estrogènica i d'altres. Però, ni tots són igual d'importants ni es pot actuar sobre tots els factors. Per tant, ara per ara, no és evitable.

Es pot fer res per detectar-lo abans?

Aquesta és, potser, de moment, la pregunta més interessant. El càncer de mama es pot detectar precoçment (abans que sigui un bonyet palpable) i això significa la possibilitat de no fer servir cirurgia agressiva, la possibilitat de conservar el pit. També vol dir que a moltes dones no els caldria passar per la desagradable experiència de la quimioteràpia. I, finalment, vol dir millorar les condicions i les expectatives de vida de centenars de dones.

L'única manera vàlida, demostrada amb grans masses de població (Navarra, Suècia, Montpel·lier...) de detectar precoçment el càncer de mama és el *clivatge*: realització de mamografies dins d'un protocol ben establert a grans masses de població. A Navarra, per exemple, hi ha censades 60.000 dones entre 45 i 65 anys. Han arribat a un índex de participació per damunt del 80% i han detectat tumoració mamària quasi a un 6% de les dones. En cap cas no s'han detectat metàstasis a distància i a la gran majoria no hi havia afectació de ganglis.

Però explicar més aquesta experiència tan important allargaria massa aquest article. En podem parlar en un altre moment.

Dit tot això, com tenim el pati a casa nostra? Doncs, a Catalunya no existeix, en sentit estricte, un protocol de clivatge de població, tot i que, amb la bona voluntat de molts professionals, s'han fet algunes coses.

Les dones rebem fulletons d'autoexploració mamària. Molt bé, aprenem a conèixer millor els nostres pits. Rebem avisos perquè extremem la prevenció. Fatal, donat que, generalment, no està al nostre abast. No és culpa nostra patir càncer de mama i sí que és obligació de les autoritats sanitàries d'aquest país posar els mitjans per detectar-lo precoçment.

Penso que no podem admetre excuses, ni acceptar que estem en crisi econòmica... Cal que tornem a respirar aquells aires primerencs del moviment feminista i sortim a defensar els nostres pits i les nostres vides.

Amèlia Acera
Dona i Salut

CA LA DONA

JA TENIM CASA

Hem recollit notes de diferents activitats que durant aquest any han organitzat o estan organitzant diversos col·lectius de dones.

Perquè us en feu una idea i... que no decaigui.

No li hem trobat cap nom, així que aquest dossier, com algunes obres d'art serà: "sense títol".

CA LA DONA

fa cinc anys

Em demanen que escrigui alguna cosa sobre el cinquè aniversari de la casa, no és tan senzill! un batibull de records, cares, noms em vénen de cop i volta al cap.

Podria fer un articlelet avorrit on expliqués tota la història que es fa a la casa, quins grups s'hi reuneixen, etc. Però ho deixo per a una altra, perquè jo vull que acabeu de llegir aquestes quatre ratlles i seguidament, animades, truqueu al 323 33 07 i ens doneu una bona notícia.

Cinc anys, qui ho diria! aviat podrem passar llargues hores parlant de les batalletes que ens va suposar aconseguir-la, en certa manera mig enyorades, somrients, fent venir a la memòria la tancada de Fonthonrada, l'ocupació dels despatxos de l'Ajuntament, sortirà el teu nom, Enrica Mata, de boca de moltes de nosaltres, i riurem quan parlem del segrest d'aquell autobús.

Encara sentirem mal al cul de les hores passades en negociacions a les institucions, els molts dossiers, papers i paperassa que ens cal omplir per a totes aquestes reunions.

Volíem un espai on poguéssim reunir-nos, compartir experiències, on po-

guéssim fer activitats les dones. Un espai per a qualsevol dona o grup feminista. I "l'espai", l'aconsegüírem: el 5 de febrer de 1988 a totes se'ns lliurava una clau per obrir la porta. En una gran festa a les Cotxeres de Sants celebràvem que ja teníem casa.

Ara, cinc anys més tard, amb la casa molt canviada, però amb obres encara per fer i objectius per assolir, volem tornar a fer una celebració, continuem tenint casa i a més a més tenim cinc anys de records, d'experiències, d'acumulació de paperassa, material i un bon arxiu d'adreces.

Pensem en totes aquelles dones que han passat per la casa, en les que hi van col·laborar aleshores i en les que hi col·laboren ara, totes per fer possible aquesta casa, la nostra casa, Ca la Dona.

Per a cada una la casa és allò que ella vol: un local on reunir-se, una activitat de tant en tant, una carta al mes, una revista al trimestre, un lloc on organitzar coses, un telèfon de contacte o, com per al 010, un lloc on adreçar les dones que consulten sobre dones. Per a nosaltres la casa és tot això i quatre parets amb taules i cadires, un conjunt de dones diferents, amb formes de fer i de pensar diverses, que compartim un

espai, que compartim el desig d'agrupar-nos com a dones, que volem continuar fent de la casa un espai per a tu, per a ella i per a nosaltres.

Ja hem complert 5 anys!!! hem deixat enrera il·lusions, penes i problemes. Per a algunes els records seran les baixades de la brossa, el pintar, la neteja i fins i tot les desastroses permanències. Recordarem també la inauguració del bar, l'intent de la biblioteca, el vídeo i la televisió, repassarem xerrades, seminaris i cursets, xocolatades, vermut i mostres d'art... passarem llista als grups que s'hi han reunit, als que s'hi reuneixen, als que són nous i als que ja no existeixen.

Passaran un munt de noms, noms i cares, cares, cares i noms, desfilant pel davant dels nostres ulls, dones amb qui hem compartit estones, alegries, penes, festes i mals de cap. CINC ANYS!!! anem a celebrar-ho!!! i voldríem que aquelles que desitgin col·laborar perquè tenen idees, ganes de treballar o molts milions que no saben on invertir, que ens truquin a la casa. Volem celebrar-ho i que us agradi a quantes més millor. Ho fariem ...mmm ...allà ...pse... a l'octubre. Va bé?

Rosa Barber

I MOSTRA INTERNACIONAL

de films de dones de Barcelona

PROGRAMES I SECCIONS

La I Mostra Internacional de Films de Dones de Barcelona, que no tindrà caràcter competitiu –encara que recollirà una menció valorativa del públic– estarà formada per les següents seccions:

PANORAMA. Secció destinada a presentar aquells films de realització recent (1990-1993), que no hagin estat exhibits a les nostres pantalles. Els films d'aquesta secció podran ser tant documentals com ficcionals.

MEMÒRIA. Secció destinada a l'exhibició de materials anteriors al període de la secció "Panorama" que no hagin estat exhibits comercialment al nostre país o siguin poc coneguts. En la present edició, aquesta secció estarà dedicada als films de les pioneres. La selecció comprendrà obres des dels anys 1919 fins al 1940.

MONOGRAFIA. Secció destinada a oferir una retrospectiva completa dels films realitzats per una autora, guionista, productora, ... En aquest cas, la monografia s'ocupa de les cineastes britàniques.

PROGRAMACIÓ

Amelia López O'Neill, Valeria Sarmiento (França-Xile-Suïssa, 1990)

Abgeschminkt!, (Desmaquillant!), Katja von Garnier (Alemanya, 1993)

Apfelbäume (Pomes), Helma Sanders-Brahms (Alemanya, 1991)

Daughters of the Dust (Filles de la pols), Julie Dash (EUA, 1991)

Hinter Verschlussenen Türen (Darrera de portes tancades), Anka Schmid (Alemanya-Suïssa, 1991)

Mizique Mama, Violaine de Villers (Bèlgica, 1992)

Napló apámnak, anyámnak (Diari per al meu pare i la meua mare), Márta Mészáros (Hongria, 1990)

Privilege (Privilegi), Yvonne Rainer (EUA, 1990)

Skyddsangeln (L'àngel de la guarda), Suzanne Osten (Suècia, 1990)

Thank God I'm a lesbian (Gràcies a Déu sóc lesbiana), Dominique Cardona i Laurie Colbert (Canadà, 1992)

Visions of the spirit: a portrait of Alice Walker (Visions de l'esperit: un retrat d'Alice Walker), Elena Featherston (EUA, 1990)

The women next door (Les dones de la porta del costat), Micah Aviad (Israel-EUA, 1992)

MONOGRÀFIC:

Realitzadores britàniques

As you like it (Al vostre gust, 1992), Christine Edzard

Blue black permanent (Blau negre permanent, 1992), Margaret Taft

Dream On (Somieu!, 1991), Col·lectiu Amber Films

The good woman of Tokio (La bona esposa de Tokio, 1992), Kim Longinotto i Claire Hunt

Lady Lazarus, Sandra Lahire, 1991

Rosebud, Cheryl Farthing, 1992

The writing in the sand (L'escrit a la sorra, 1991), Col·lectiu Amber Films

MEMÒRIA:

Les pioneres

1913 - A house divided (Una casa dividida), Alice Guy (EUA)

1913 - Suspense, Lois Weber (EUA)

1922 - La souriante Madame Beudet (La somrient Mme. Beudet), Germaine Dulac (França)

1927 - La coquille et le clergyman (La petxina i el mossèn), Germaine Dulac (França)

1927 - Babi Riazanskie (Les camperoles de Riazan), Olga Preobrazhenskaia (URSS)

1931 - Mädchen in uniform (Noies amb uniforme), Leontine Sagan (Alemanya)

1934 - Nana (La reina del boulevard), Dorothy Arzner (EUA)

1935 - El gato montés, Rosario Pi (Espanya)

1943 - Meshes of the afternoon (Embolls de la tarda), Maya Deren (EUA)

1944 - At land (A laterra), Maya Deren (EUA)

1945 - A study in choreography for the camera (Estudi coreogràfic per a la càmera), Maya Deren (EUA)

1946 - Rituals in transfigured time (Rituals en el temps transfigurat), Maya Deren (EUA)

CINEMA

Crítica cinematogràfica
feminista

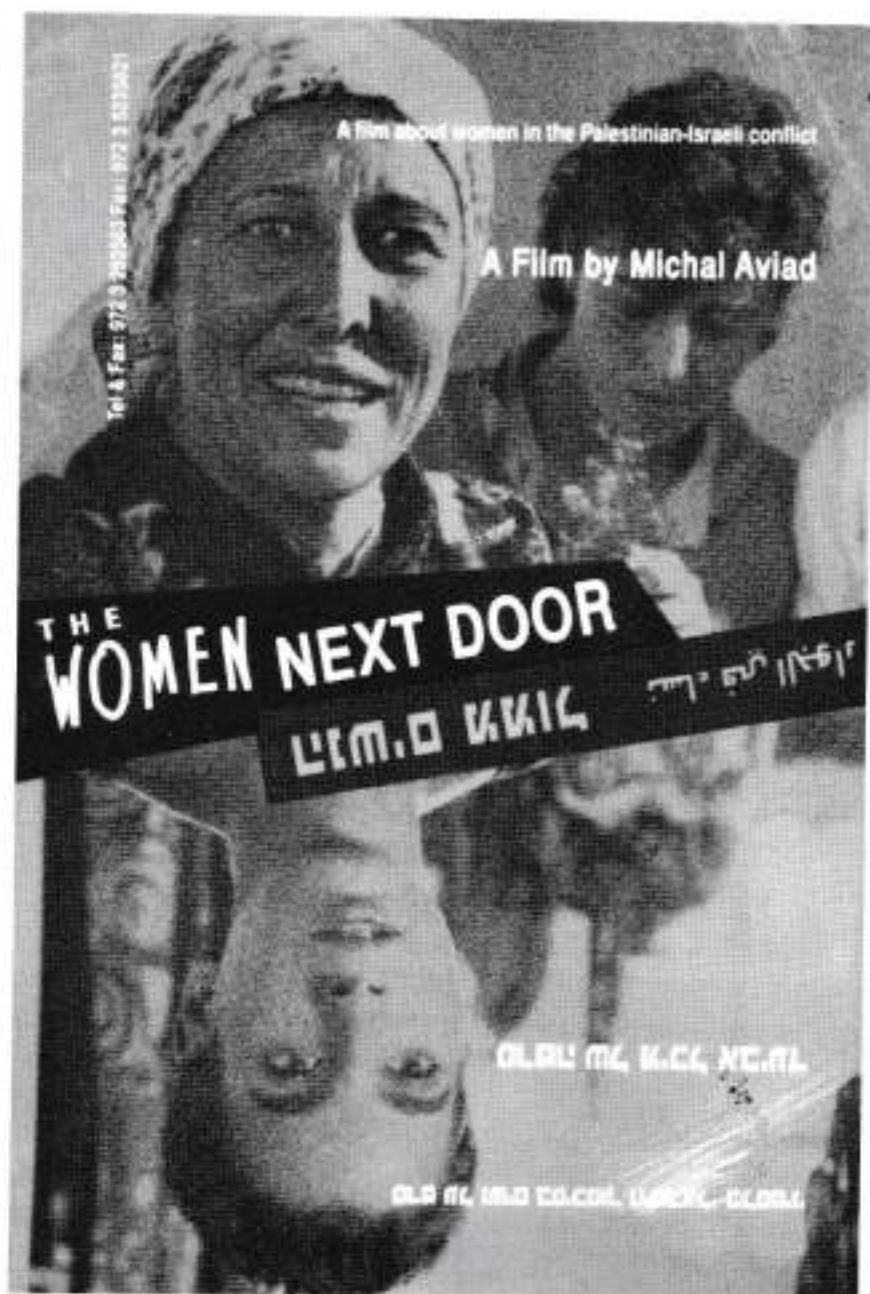
Des de fa uns quants anys i des de diferents plataformes *Drac Màgic* ha tingut com a objectiu donar a conèixer metodologies d'anàlisi sobre el fet cinematogràfic elaborades des d'el feminisme i sobretot, des de la teoria i crítica cinematogràfica feminista, metodologies que no han trobat fins ara, aquí, excessiu ressò.

Les raons de la falta d'atenció que el feminisme, al nostre país, ha dedicat al cinema i a d'altres mitjans de comunicació han vingut fonamentalment de la consideració que se n'ha fet com a fenòmens de segona categoria, menysvalorant la funció creativa i socialitzadora que aconsegueixen. Han

estat motivades també perquè el cinema (i la televisió) s'han relacionat amb l'oci i el ludisme, que no semblen objectes d'interès per a l'exercici teòric. La psicologia, la sociologia, la història, la literatura, la medicina, la biologia humana, les arts escèniques, la pintura, el pensament filosòfic, etc, etc, han estat àrees sobre les quals el discurs feminista—divulгат o elaborat al nostre país— ha intervingut, polemitzat i orientat envers noves i revolucionàries direccions, donat que han redefinit elements genètics essencials d'aquestes ciències. Aquestes reflexions han actuat críticament sobretot pel que fa a les estratègies enunciatives que han encobert des de sempre, l'absoluta parcialitat del pensament públic, organitzat i reproduït fins a la societat per totes les acadèmies del món occidental.

Aquest axioma—que intervé a la manera dels cromosomes definint orgànicament i funcionalment el cos que constitueixen— atorga al discurs la consideració d'universal, i per tant, determina finalment la seva naturalització: es converteix en norma. Així doncs, s'exclou tot un món d'experiències que resulten obligatòriament aïllades del que es considera apte per a formar part del present i del passat dels discursos culturals, ja que altrament, significarien, en bona lògica, una relativització del principi d'hegemonia indiscutible, sobre el qual es fonamenta gran part del discurs patriarcal.

Aquesta estratègia enunciativa, també la trobem en els mitjans de comunicació de masses, que basen el seu indiscutible "dictat" en la tergiversació del concepte de realitat, concepte a què al·ludeixen invariablement com a

sinònim de la veritat que pretenen representar.

L'apropiació de la noció de realitat per part dels discursos culturals dels mitjans de comunicació, diposita la versemblança de la nostra percepció en les seves mans.

Per tant, les experiències expressives i artístiques basades en discrepàncies objectives amb aquesta realitat representada, al·ludida o reflectida, tenen, per raó de la seva dissidència i també per raons de sexe i de gènere, una dificultat endèmica d'articulació com a discursos culturals homologables.

Estranyes a nosaltres mateixes

Un dels problemes de l'expressió artística de les dones ha estat el de trobar el vehicle que permeti un nou tipus de comunicació a partir de la qual es pugui produir l'intercanvi d'experiències, sentiments, creacions, opcions i pensaments que signifiquin la seva connexió artística personal amb el procés creatiu. I quan parlem de vehicle parlem necessàriament de narració i d'enunciació. El conflicte apareix quan ens sentim "estranyes a nosaltres mateixes", tant en els discursos culturals que consumim com en els discursos culturals que produïm. La consciència d'aquest fet, d'aquesta noció d'estrangeria obliga, en el cas del cinema clàssic o industrial, a indagar no tan sols en els aspectes derivats del context argumental o temàtic sinó també a investigar sobre els dispositius cinematogràfics i filmics que intervenen en la constitució del *modus* de representació institucional. Qüestionar les estratègies de la pròpia narració, i

preguntar-se sobre els mecanismes que constitueixen la imatge cinematogràfica: fotografia, il·luminació, so, enquadraments, muntatge... etc.

Perdre la por

D'aquesta exploració emergeix la consciència de construcció i d'artificialitat, i per tant, el concepte de desnaturalització i, lògicament, la descreença de la universalització de les pautes que homologuen els productes i els consideren comunicacionalment viables. Aquest procés condueix, en conseqüència, a perdre la por per anar a la recerca d'una altra arbitrarietat expressiva tan o més operativa que l'anterior, però que ens pugui ser útil també a les dones, per a l'expressió i la creació artística en general i per a la cinematogràfica en particular. És obvi que en moltes vies d'expressió com la pintura, la música, la literatura, etc. el camí que s'ha recorregut és prou ampli i llarg. També en matèria de cinema o de llenguatge àudio-visual l'experiència crítica i teòrica ha anat de parella amb una pràctica cinematogràfica, tot i que ni l'una ni l'altra siguin prou conegudes en el nostre àmbit. Però és innegable l'existència d'una producció que pretén superar les mancances d'una pràctica expressiva que ofereix només com a imatge de la dona la seva consideració com a objecte.

1ª Mostra Internacional

En aquest sentit portem un retard en la divulgació de films de dones que, com

Alice Guy, Germaine Dulac o Lois Weber entre d'altres, van desenvolupar la seva tasca com a realitzadores durant els primers anys del cinematògraf, contribuint a la gènesi de l'expressió cinematogràfica.

Sabem ben poc de col·lectius que a diferents països han organitzat la producció, la distribució i l'exhibició cinematogràfica de cara a crear circuits nous i a la vegada ocupar un espai també en l'exhibició comercial. I gairebé desconexem el treball de moltes creadores amb una llarga carrera com a cineastes. Ignorem també tot el que proposen dones joves que es decideixen a expressar-se cinematogràficament per primer o segon cop. Poc sabem, en definitiva dels documentals, comèdies, drames, films de muntatge, experimentals, de compromís social, polític o ecològic, que es promuncien sobre la història, el passat immediat o remot, el present solitari o sobre el temps biològic, la sexualitat i la memòria... i que han estat fets per dones. Fruit també de totes aquestes reflexions arran del cinema, i concretament al voltant de l'aportació que les dones en conjunt han fet a aquesta forma d'expressió, varem plantejar-nos endegar la Primera Mostra Internacional de Films de Dones de Barcelona, amb la intenció d'acollir experiències aïllades que havien estat realitzades per part d'altres dones o de nosaltres mateixes. La idea d'aquesta Mostra és, tal i com el seu nom indica, mostrar un cinema, una sèrie de produccions que tenen en comú la recerca d'una nova manera d'apropar-se a la creació cinematogràfica i, per tant, el seu intent de trencar moltes expressius, narratius i temàtics. Trencar l'hàbit que l'espectacle cinematogràfic i l'hàbit d'espectadors/es ha anat imposant, tot oferint l'oportunitat de veure de forma conjunta un seguit de produccions, inèdites al nostre país en la seva immensa majoria, i que, en alguns casos, són també absolutament innovadores formalment i temàticament.

Però també pensem que aquesta la Mostra —amb d'altres que haurien de seguir-la al darrera— convida a pensar críticament el cinema i a unir la visió de vegades perturbadora, d'aquests materials a les aportacions que el feminisme en el seu conjunt i la crítica cinematogràfica feminista en particular, ha anat aportant a un debat, que ja va essent hora que comenci a circular per tot arreu.

Marta Selva
Anna Solà

"Mizique Mama"

MODIFICAR LA MUDAWA:

UNA DE LES
PRINCIPALS
REIVINDICACIONS
DE LES DONES
DEL MARROC

Amb ocasió d'un viatge d'intercanvi entre membres de la CDT (sindicat marroquí) i l'USFP (Unió Socialista de Forces Populares) i Iniciativa de Catalunya, al qual vaig assistir, a finals de març, vaig conèixer Fatiha i Yahia, dues dones vinculades al sindicat i al partit abans esmentats.

Totes dues van ser convidades a participar en l'intercanvi després que els seus respectius "companyes" van saber de la meua presència.

Era una resposta incòmoda i gentil a aquesta presència.

La veritat és que, per a mi, l'intercanvi, que ja de per si resultava interessant, va ser molt més entranyable, a partir de llavors, de la presència, diàleg i afecte mutu que ens expressaren amb aquestes dones.

La prepotència que, encara que ens pesi, portem a sobre les persones que procedim del primer món em va fer rebre amb força sorpresa el nivell de reflexió, de vivència i de lluita feminista d'aquestes dones.

La qüestió avui més punyent que uneix, no sense dificultats, dones molt diverses, des de l'òrbita de l'oposició fins a alguns sectors governamentals, és la modificació de la MUDAWANA (lleí de l'estatus personal, equivalent al nostre codi civil), promulgada després de la independència, l'any 1957, que exemplifica i legalitza de fet la submissió de les dones als homes en una de les mostres més barroeres de la societat patriarcal.

Dues són les qüestions més urgents a modificar per discriminatòries:

- Les dones, per casar-se, necessiten el consentiment d'un home: el pare, tutor o germà, encara que sigui petit. L'important és que qui atorga el permís sigui de sexe masculí.

- Els homes poden divorciar-se quan els plagui, simplement pronunciant la fórmula "et repudio". Una dona que vulgui fer-ho ha de trigar deu anys.

Aquesta reivindicació, juntament amb la ràbia acumulada per moltes dones quan es féu públic el cas del comissari Taber de Casablanca, que havia violat uns quants centenars de dones, abusant del seu poder, que a Marroc és molt, va ser el revulsiu que propicià la primera manifestació de dones del Marroc, que van convocar diumenge, dia 11 d'abril, a Rabat.

Aquesta manifestació fou prohibida pel rei, que allà fa i desfà amb total impunitat. El motiu, el de sempre: podria ésser contraproduent i generar disturbis.

A canvi, va rebre una delegació de cent dones, la gran majoria de la seva òrbita, els va prometre canviar alguna cosa de la Mudawa, sempre i quan als Faquils (teòlegs de la religió musulmana) els semblés bé.

Obviament, aquesta resposta no convenç les dones feministes, que saben que els queda molt camí per recórrer, però que també senten que la força que les ha portat a convocar la seva primera manifestació no té retorn.

Des d'aquí, tota la meua solidaritat. Solidaritat i agraïment que no vaig poder expressar personalment a les dones de la casa on ens feren un sopar de comiat molt agradable, molt acollidor, tal com acostumen a fer les persones al Marroc, però amb una absència que jo vaig sentir tota la nit: les dones de la casa no podien ésser vistes per estranys ni estranyes.

Ho havien cuinat tot, era boníssim, només ens servien els fills, però elles restaven darrera d'una porta inaccessible. Em va saber molt de greu.

*Imma Mayol
Diputada IC al Parlament de
Catalunya*

LES DONES DE L'EX-IUGOSLÀVIA, VÍCTIMES DE LA GUERRA

L'experiència i la història ens han ensenyat el dramàtic increment de la violència contra les dones a les guerres. Els fets esdevinguts a Bòsnia-Herzegovina públicament coneguts, confirmen que la violació forma part de les activitats normals de la guerra i més encara, és una faceta del genocidi que s'està cometent. La violència contra totes les dones, bòsnies, croates o sèrbies és practicada pels soldats, voluntaris, veïns o pels vigilants dels camps. Les dades reunides demostren que les forces armades sèrbies han instal·lat camps per a dones en el territori ocupat de Bòsnia-Herzegovina. La violació i la violència contra les dones hi són practicades de manera regular. Cal que la violació sigui considerada com a crim de guerra. Cal denunciar també que totes les dones refugiades estan en una horrible situació, especialment aquelles que estan als camps.

Creiem que cal una solidaritat feminista internacional perquè els grups de dones de l'ex-Iugoslàvia puguin dur a terme els seus projectes d'ajut a totes les dones víctimes de la guerra d'una manera feminista, descentralitzada, no governamental, que permeti que totes les dones víctimes, sense exclusions per raons de nacionalitat, es recuperin i puguin tornar a creure en la vida i en les dones.

Es per això que estem fent una campanya de solidaritat econòmica amb el projecte impulsat pel WOMEN'S LOBBY de ZAGREB per fer possible el centre per a dones víctimes de la guerra.

AQUEST CENTRE IMPULSARÀ DE MANERA DESCENTRALITZADA DIVERSES ACTIVITATS PER A COMPLIR 3 OBJECTIUS PRINCIPALS EN 3 FASES:

1ª FASE: AUTO-ORGANITZACIÓ DE LES DONES ALS CAMPS

Es prepararan dones que formaran equips que aniran als camps per ajudar

a organitzar els grups de refugiades, realitzaran totes les tasques de suport i coordinació exterior i contactes amb institucions que siguin necessaris.

S'establirà una coordinació entre grups d'altres països de dones pacifistes que puguin acollir dones amb les condicions adequades.

S'impulsaran grups similars al LOBBY que impulsin el mateix projecte a d'altres llocs de l'ex-Iugoslàvia.

2ª FASE: TELÈFON S.O.S.

Un telèfon permanent serà atès per dones expertes que donaran suport a totes aquelles que ho necessitin.

Es crearà una assessoria per a les dones segons els principis de Self Help, que els ajudi a recuperar la confiança en si mateixes i l'autoestima.

3ª FASE: REFUGIS PER A LES DONES

S'organitzaran cases refugi de dimensions reduïdes per a les dones que així ho demanin, dirigides per dones i per a dones. Les dones hauran d'intentar recuperar el control sobre les seves vides i decidir per elles mateixes sense interferències.

Tot això ho realitzarà voluntàriament l'equip establert a Zagreb, que s'ocuparà de la informació, la connexió amb grups d'altres països (especialment amb els grups de l'ex-Iugoslàvia) la preparació i supervisió dels equips, l'obtenció de recursos financers, la creació de grups similars i l'organització de clíniques mòbils per a les dones.

DONES EN SUPORT A LES DONES DE L'EX-IUGOSLÀVIA

Les dones en suport a les dones de l'ex-Iugoslàvia es va crear al mes de febrer de 1993 per part de dones de diferents grups del moviment feminista per donar una resposta efectiva i solidària a les agressions que estan patint les dones a Bòsnia-Herzegovina.

Es una comissió oberta a totes les dones que hi vulguin participar i es reuneix setmanalment a Ca La Dona de Barcelona.

SOLIDARITAT DIRECTA I EFICAC - CAMPANYA DE SUPORT AL PROJECTE

D'acord amb el que ens ha manifestat el WOMEN'S LOBBY DE ZAGREB, la millor manera de donar suport a aquest projecte és la solidaritat econòmica. Es per això que la campanya s'ha dissenyat de manera que, sense oblidar la denúncia de la guerra i de les agressions a les dones a Bòsnia-Herzegovina, el seu objectiu primordial serà recollir el màxim possible de diners. S'estan estudiant també altres accions complementàries com podrien ésser l'acollida de dones víctimes de la guerra o formar grups de dones que puguin anar a treballar en el projecte a l'ex-Iugoslàvia.

CA LA DONA

Gran via, 549, 4º, 1ª

Tel:(93) 323 33 07

PARTICIPACIÓ I CONFIANÇA

UNA EXPERIÈNCIA DE TALLER
SOBRE LA QÜESTIÓ
DEMOGRÀFICA

Isabel Ribera i d'altres PETRAS

El passat dia 13 de març vam organitzar a Barcelona un taller de dones sobre el tema El creixement demogràfic, un problema?

La idea havia nascut mesos abans. Vollem, entre d'altres coses, fer un homenatge del nostre grup —compost per dones d'Acció Ecologista, En Pie de Paz, Coordinadora Feminista, Ràdio Contrabanda, Centre d'Estudis Africans i d'altres— a la Petra Kelly. Van ser aquesta i d'altres Petras importants en les nostres vides les que ens van suggerir el nom del grup: Les Petras.

Per què el tema del creixement demogràfic?

Sobre l'anomenat problema demogràfic existeixen massa llocs comuns, expressions com "explosió demogràfica", "super-població", "insuficiència de recursos", "envelliment de la població", que centren el debat entre els governs, la comunitat científica, el moviment ecologista i d'altres moviments socials.

Les polítiques demogràfiques —absolutament contraposades en el Nord i en el Sud— ens situen, a les dones, com a subjectes passius, i ens alienen en la nostra capacitat de decisió.

Tot això ens fa sentir incòmodes i, sovint, impotents enfront el discurs dominant. D'aquest punt parteix la decisió de pensar el tema des de nosaltres, amb més dones, intentant respondre a preguntes com:

- Si realment existeix un desequilibri -real o potencial- entre recursos i població, què és més important: qüestionar la gestió dels recursos o el "problema" demogràfic?

- La Terra, podria resistir un creixement de la població il·limitat amb una distribució equitativa i una explotació diferent dels recursos?

- Repercutiria en el model reproductiu del Sud, el fet que aquests països gestionessin els seus propis recursos?

- Es pot establir alguna relació entre el nivell de vida i la possibilitat de decisió de les dones sobre la seva capacitat reproductiva?

- Responen els models reproductius del Nord i del Sud als veritables desitjos de les dones?

- Com es conjuga la decisió personal i la necessitat col·lectiva, si les dues entren en conflicte?

- Com podem parlar de les voluntats de les dones d'altres llocs que no coneixem?

El nostre objectiu a l'hora de plantejar-nos la reflexió i el debat era, doncs, tenir una perspectiva pròpia; crear uns instruments d'anàlisi, un marc de referència que ens permetés abordar aquestes preguntes i d'altres, que ens facilitessin qüestionar les polítiques demogràfiques tant en el Nord com en el Sud.

Per què un taller?

De seguida vam saber que l'esquema de xerrades o cursos basats en ponències, generalment bastant acabades, no ens era útil.

El que volíem era discutir en un grup ampli de dones i desitjàvem fer-ho des dels interrogants, des de la implicació profunda que el tema provoca en nosaltres.

Necessitàvem una manera de treballar que permetés la participació real de totes les dones assistents. I per això vam decidir fer un taller d'un sol dia, en el qual es combinarien: a) materials de lectura, b) metodologia de treball, c) col·laboració d'algunes dones amb més coneixement i experiència de reflexió sobre el tema.

a) Els materials de lectura havien de ser mínims i provocadors. L'objectiu d'aquests materials era ajudar-nos a fer preguntes i no inhibir-nos amb milers de dades.

Vam utilitzar unes cites recopilades per M. Theresa Knapper, que recollien posicions fortament contrastades, depenent de si es parlava del Nord o del Sud; vam treballar també, amb les preguntes que aquelles cites ens van

suggerir a les organitzadores en els debats preparatoris i amb la lectura d'un article de la Betsy Hartman sobre la qüestió demogràfica.

b) Pel que fa a la metodologia de treball, el nostre plantejament era, altre cop, pensar una organització de les sessions que afavorís la participació i la confiança, en comptes de la delegació i la passivitat.

Vam proposar una combinació de sessions plenàries i de treball en grups reduïts -pensàvem que el grup reduït aleatori és la forma que facilita millor la participació personal- insistint que prou o més important que els temes que volíem tractar era experimentar maneres de treballar i de discutir que ens servissin per aprendre i avançar.

El primer plenari -que va durar aproximadament una hora i mitja- va consistir en una presentació del taller i una "tempesta" d'idees sobre el que ens havien suggerit els materials. No hi havia "taula". Només dues "facilitadores" que ordenaven el debat. La participació va ser altíssima i l'ambient va quedar suficientment preparat per al treball posterior en grups reduïts.

Els grups es van formar aleatòriament (cinc grups de deu dones cadascun) i es van reunir durant dues sessions d'una hora i mitja. No es tractava de discutir tots els materials, contestar totes les preguntes, ni arribar a conclusions. Es tractava de debatre allò que més motivés a les components de cada grup i l'únic compromís amb les altres, amb el plenari, era el d'escriure, redactar les idees, els suggeriments, els nous interrogants. Era l'esforç -gran esforç per a algunes de nosaltres- de fer intercomunicable la riquesa de la discussió de cada grup.

El plenari final tenia com a objectiu recollir les aportacions dels grups, llegides i ampliades per un debat obert posterior, en el qual seria molt important la col·laboració de les nostres participants "expertes".

c) La participació d'altres dones amb major coneixement i experiència de reflexió sobre el tema era, per a nosaltres, imprescindible. Dolores Juliano i Verena Stolke, feministes i antropòlogues, van ser allà, com nosaltres, aportant elements. El seu paper no era el de definir els termes de la discussió, això ho feiem entre totes i des de totes. Es tractava d'interaccionar les nostres preguntes amb la seva experiència d'estudi i el seu saber. Nosaltres, gosant a pensar i qüestionar sense ser expertes; elles, Verena i Dolores, recollint i connectant les nostres preguntes amb les seves dades, amb els seus punts de vista; totes, gaudint en trobar fils conductors, en filar col·lectivament un discurs.

Sense conclusions

I en aquesta trama d'aportacions diverses no vam arribar, naturalment, a conclusions acabades sobre el tema. Vam aconseguir un punt de mira/nostre, que ens duu a continuar reflexionant sobre qüestions com ara les següents:

- Sense ignorar el problema de l'existència de recursos limitats, no pot discutir-se el tema en abstracte, sense tenir en compte el context històric i econòmic en el qual es produeix. El problema, doncs, no és només de recursos, sinó de models econòmics que configuren l'ús i l'abús d'aquests recursos, amb repercussions en la dinàmica de reproducció.

- El discurs del poder és doble per a la dona. En el Primer Món, política d'exaltació de la natalitat i en el Tercer Món, política de contenció. Tant en el Nord com en el Sud la dona mai no decideix lliurement. En el Primer Món, si vol preservar la seva capacitat emancipatòria, opta per limitar el nombre de fills. En el Tercer Món els fills són, sovint l'única possibilitat de supervivència.

Reflexionant sobre el que hem après

Hem intentat, i aconseguit en gran mesura, avançar en el debat sobre un tema molt important per a nosaltres, les dones, utilitzant una metodologia de treball que ens potencia, tant individualment com col·lectivament.

Aquesta experiència ens permet atansar-nos a la informació existent, a la lectura, com a subjectes actius, des del que més ens preocupa i ens motiva a seguir reflexionant. També ens anima a discutir, des d'aquesta nova perspectiva, qüestions més properes al nostre entorn, com és ara el Pla Territorial de Catalunya, el Pla Integral de la Família...

Ja hem començat. No trigarem gaire a convocar un altre taller. Per continuar pensant col·lectivament: per guanyar confiança en les altres i en nosaltres mateixes; per aprendre; per actuar.

Les altres Petras que han treballat aquest text són:

M. Inés Amoroso
Hortensia Fernandez
Montse Pi
M. Engràcia Querol

LESBIANISME I PSICOLOGIA

Legitimació de l'ordre social

Malgrat que els efectes polítics i ideològics de la producció de coneixement i de teories sobre el comportament de les persones en Psicologia són innegables, aquesta disciplina des del seu mateix naixement, emparant-se en una pretesa científicitat, ha emmascarat i no s'ha responsabilitzat del seu caràcter discriminador, sexista i legitimador de l'ordre social establert. Tanmateix comencen a escoltar-se algunes veus, molt minoritàries però, dins del món de la Psicologia i encara més en altres ciències socials com la Filosofia, la Història, etc., que reclamen insistentment la necessitat que les psicòlogues reconeguin i es responsabilitzin dels efectes político-ideològics de qualsevol teoria i pràctica psicològica.

Denúncies i revisions

Certament, hi ha moltes coses a aclarir, criticar i menysprear sobre el que la Psicologia ha construït i transmès a través de les seves teories i pràctiques dirigides a l'espai del lesbianisme. En aquest sentit presentarem de forma concisa els treballs d'algunes lesbianes feministes angleses que es dediquen a revisar i denunciar la pràctica psicològica des d'un posicionament polític-lesbià.

El motiu no és tant el d'aportar alguna cosa nova en les reivindicacions lesbianes com donar a conèixer la temptativa d'aquestes dones per vincular les seves reivindicacions polítiques amb l'exercici de la seva pràctica acadèmica, en el marc d'un projecte de reconstrucció de la Psicologia dirigit a la consecució de fites alliberadores.

Un dels punts de partida de les anàlisis d'aquestes dones, Celia Kitzinger i Sue Wilkinson (que amb tant de preàmbul

haviem oblidat de presentar) és la dificultat de la relació entre el Feminisme i la Psicologia, referint-se al perill dels efectes despolititzadors i de la dominació de la Psicologia sobre el Feminisme en les seves tasques conjuntes.

El paper normatiu i opressiu que juga una ciència com la Psicologia en societats com la nostra, que presumeix d'igualtat i de lluitar contra les desigualtats, no és en absolut secundari. Ans al contrari, la Psicologia ha permès l'emascarament i dissolució de les presons socials, convertint en visibles i reals les presons psicològiques.

Psicologització

Tal i com han assenyalat moltes feministes, la psicologització o el trasllat dels problemes socials a l'espai individual, personal i psicològic és l'arma més eficaç i poderosa per legitimar i reproduir l'individualisme, el conservadorisme i les desigualtats socials que perduren a través de la història.

Sue Wilkinson ens adverteix, per exemple, que la Psicologia potesbiaixar en un sentit gens desitjable algunes de les reivindicacions feministes.

Analitzant la pràctica de la teràpia psicològica (on s'inclou també el que s'anomena teràpia feminista) ella vol denunciar els seus efectes despolititzadors:

En la majoria de teràpies "...es transforma allò polític en personal, individual i patològic. Una teràpia implica que quelcom funciona malament en la persona, o que pot funcionar millor. Oferint teràpia a les experiències difícils de lesbianes, oblidant perillosament i desastrosament que aquestes són fruit d'un ambient social i normatiu anti-lesbià, les psicòlogues estan traslladant les causes del problema i la seva solució a la persona individual.

Encara que no es facin judicis de valor i malgrat que s'intenta ajudar, indirectament s'està donant suport a un heteropatriarcat i també a allò anti-feminista i anti-lesbià. Es desenvolupa un fort sentit d'autonomia en les dones però s'ignoren les estructures patriarcales. La conseqüència de tot això és un exercici lucratiu a costa dels patiments de les pròpies dones. I el resultat final no és l'augment de poder d'aquestes sinó la reproducció de la cultura patriarcal".

Lesbianisme i Psicologia

Però si difícil i complex és establir una connexió entre el Feminisme i la Psicologia molt més ho és la vinculació entre el Lesbianisme i la Psicologia.

Aquest és un altre dels cavalls de batalla de Celia Kitzinger i Sue Wilkinson. També en aquest camp plantegen una crítica a la despolitització de molts dels discursos sobre lesbianisme que la Psicologia actual està incorporant. Segons elles el discurs contemporani sobre "l'afirmació lesbiana", recolzat per feministes i lesbianes de dins i de fora de les ciències socials està fortament marcat per l'humanisme liberal que domina la Psicologia en general, la qual cosa pot subvertir la finalitat explícita i anti-opressora de les persones que el reclamen.

La recerca psicològica basada en el model d'afirmació lesbiana defineix el lesbianisme en termes humanistes liberals com un estil de vida alternatiu, una nova forma d'estimar, una preferència sexual diferent, o una nova possibilitat d'auto-realització personal. Aquestes construccions socials quotidianes del lesbianisme són objecte de crítica per part de Celia Kitzinger i Sue Wilkinson perquè consideren que lluny de tenir efectes alliberadors per a les lesbianes poden representar una nova forma d'opressió d'aquestes. Per a Celia Kitzinger i Sue Wilkinson

l'humanisme liberal argumenta que el lesbianisme ajuda les dones a aconseguir objectius humanistes liberals com són l'autorealització sexual, unes relacions més plenes i confortables, etc., mentre que una part del feminisme radical argumenta que el lesbianisme permet la consecució d'objectius feministes radicals encaminats a minar la supremacia de l'home.

Segons les autores el primer plantejament no és efectiu en la lluita contra l'opressió del lesbianisme, impedeix a les dones reconèixer el poder masculí i identificar-lo, mentre que el segon condueix al contrari.

urgència en la lluita contra l'opressió de les lesbianes, de deconstruir políticament l'heterosexualitat; proposen desviar el centre d'atenció des de l'estudi del que és diferent a l'estudi del que és normatiu, animant el grup dominant a deconstruir les pròpies pràctiques opressores.

Deconstruir l'heterosexualitat

En aquesta línia d'actuació, assenyalen que les dones en general han d'incitar els homes a deconstruir la masculinitat, que les dones negres han d'implicar les blanques per teoritzar sobre el model

incòmodes amb aquesta categorització, sovint reivindiquen la dissolució de les categories 'lesbiana' i 'heterosexual' en pro d'una pluralitat. Però per a elles el problema realment important no és tant resistir-se a les diferències dicotòmiques i jeràrquiques per tal d'aconseguir una multiplicitat de gèneres, sexualitats o desitjos sinó la dificultat que suposa per a una identitat il·lesa, segura, no qüestionada o dominant adquirir un potencial polític i desestabilitzador de la Norma.

Ja us hem avisat que no descobrirem res de nou, potser us sonarà a antic tot el que s'ha dit; però que sigui conegut no vol dir que estigui resolt.

© Celia Zimmerman (1987)

Despolitització perillosa

En definitiva, segons aquestes dues lesbianes feministes, la ideologia que dibuixa el lesbianisme com una preferència sexual més, saludable com qualsevol altra en el terreny privat, amb poca incidència en l'àmbit públic i sense qüestionar o deconstruir l'heterosexualitat des d'una perspectiva política, és perillosa en el sentit que és el resultat de l'acceptació dels valors liberals imperants en la nostra societat (autonomia de la persona, privacitat i auto-realització) els quals condueixen perillosament a una despolitització de la temàtica i a una individualització del problema. Com a contrapartida, les autores plantegen la necessitat i la

occidental, i les lesbianes a les dones heterosexuals per teoritzar i desmantellar l'heterosexualitat.

Tanmateix, la dificultat per deconstruir una etnocategoria dominant com la d'"heterosexual" és prou coneguda (moltes dones heterosexuals han expressat que no saben per on començar o que els manquen elements per pensar-la). En canvi, per a moltes lesbianes, acceptar la categoria lesbiana és una acció de desafiament, d'auto-affirmació, de rebuig d'un ordre hetero-patriarcal, i representa un compromís amb les altres dones. És una definició de caire polític.

Per a Celia Kitzinger i Sue Wilkinson la diferència amb la identitat hetero pot ser que aquesta no és una identitat política. Les feministes heterosexuals,

Aquestes dones refresquen preguntes que no totes sabem contestar: quin és el significat de les nostres identifications? i de les nostres anti-identifications?, com es poden connectar les nostres discussions polítiques amb la pràctica acadèmica d'algunes? o a la inversa? Acabem deixant-vos dues referències per si a alguna li ve de gust continuar amb el plantejament d'aquestes autores.

KITZINGER, Celia (1987): *The social construction of lesbianism*. London Sage.

WILKINSON, Sue (Ed.) (1993): *Heterosexuality. A Feminist and Psychology reader*. London. Sage.

Ana Garai
Margot Pujal

LES EQUATO-GUINEANES A ESPANYA,

PER RAONS
HISTÒRIQUES
DE PES

Per què Espanya?

Guinea Equatorial és un petit país de 28.051 km², amb una població aproximada de 500.000 habitants. 14 o 15.000 d'ells es troben a Espanya. El 65% d'aquests són dones. Té frontera amb Nigèria al nord; amb Camerun al sud; amb Gabon a l'est i amb l'Oceà Atlàntic i les illes de Sao Tomé i Príncipe, a l'oest.

Ocupada pels portuguesos al 1472, fou cedida a Espanya al 1777. Des d'aquesta data fins a 1968, l'any de la seva independència, fou territori espanyol, amb un parèntesi d'absència dels espanyols per abandó, de gairebé 60 anys, entre 1784 i 1843.

Des de 1958 fins 1963, que s'inicia el procés de descolonització, rebé l'apellatiu de "províncies espanyoles d'ultramar".

Per aquestes raons històriques de pes, les guineanes vam triar preferentment Espanya com a país d'immigració.

Diferents pel sistema d'organització ètnica

Àfrica és un mosaic de pobles i aquest gran mosaic fou convertit en països l'any 1885 pel pacte de Berlín, sense respectar els pobles.

Guinea Equatorial no fou una excepció. És una nació composta per diferents pobles: bubis, fang, ndowes, annobonesos. De tots aquests pobles, en podem trobar dones fàcilment a Espanya. Al nostre país hi ha diferències marcades entre les dones dels diferents grups ètnics esmentats anteriorment. Diferències originades totes elles pel sistema d'organització social de cada grup, tals com, en el cas de les bubis, de base matrilineal, que

tenen una esfera d'accions molt definides per la tradició; realització de cerimònies concretes segons el rang que s'ostenta, la figura de la botukari i la baitari, no es poden obviar. La botukari és la cap de les dones; la seva figura o autoritat fa que assumptes que es considera que només afecten les dones siguin tractats per elles, i si alguna vegada aquests fossin tractats pels homes, arribarien a la cort del botuku (cap) a través de la botukari.

Les bataries són princeses. Tenen un estatut especial o particular en relació a la resta de la població i de les dones. Les dones bubis després del trencament del matrimoni recobren la seva llibertat, ja que els matrimonis no es realitzen amb dot en el sentit comercial, sinó que aquest és un intercanvi de presents que es consumeixen el dia de la petició de mà.

En contrapartida, el paper en societat de la compatriota fang és nul. No existeix cap organització femenina. El pare de família representa totes les dones del seu clan a la casa de la paraula, lloc on es debaten tots els assumptes de la comunitat.

Els matrimonis fang es realitzen per dot, negoci que controlen els homes. I l'anomeno negoci perquè té un sentit molt comercial: com més dones es tenen, més riquesa, més fills i, si són filles, més comerç. Com és obvi, la poligàmia hi té el seu brou de cultiu. Les meves compatriotes ndowes i annoboneses tenen igualment algunes particularitats.

Les guineanes a Espanya

Una vegada a Espanya, la situació de les guineanes és uniforme i les dificultats també, afegint-se al fet de ser dona dues més: immigrant i negra.

L'arribada de les guineanes a Espanya es pot dividir en tres etapes ben diferenciades entre si.

Els objectius realitzats

A la primera etapa, entre 1959 i 1966, se li pot donar l'apel·latiu dels *objectius realitzats* perquè, si bé alguna de les equato-guineanes que viu actualment a Espanya pertany a aquesta etapa, la seva permanència aquí fou en el seu dia voluntària. La majoria estudià allò que s'havia proposat i retornà al nostre país. Per això és correcte dir que aquesta etapa és la dels objectius complerts.

Els objectius truncats

La segona etapa, entre els anys 1966 i 1971, l'anomenarem dels *objectius truncats*. Arribaren, com les de la primera etapa, per estudiar i tornar al país, però, un cop aquí, la situació política a Guinea Equatorial canvià; les relacions amb Espanya es deterioraren (*Guinea Equatorial matèria de reserva*). Les que arribaren aquí becades foren privades d'aquesta beca i es veieren, com les no becades, desamparades per Guinea i per Espanya. Moltes entraren a Espanya amb documentació espanyola. Quan aquesta caducà no els la renovaren. Durant molts anys estigueren indocumentades. Altres s'acolliren a l'estatut d'apàtrides. Es pot afirmar que, a partir d'aquest moment, comença una situació difícil per a l'equato-guineana vinguda a Espanya durant la segona etapa. Algunes s'inclinaren per formar parella, altres buscaren feina en allò que fos, per poder acabar els estudis i, contra vent i marea, compaginaren feina i estudis. Feines no gaire gratificants, en la majoria dels casos, reservades a les capes més baixes i al personal no qualificat: servei domèstic, prostitució... Moltes, i particularment les del servei domèstic, tenien idees força clares i sabien que aquesta feina seria efímera i que, un cop acabessin els estudis, podrien accedir al lloc de treball pel qual estaven lluitant. A aquest grup pertanyen les guineanes que podem trobar als hospitals com a metgesses i infermeres; a les escoles com a professores d'EGB, BUP i FP; a les oficines de diverses administracions públiques, com a funcionàries; als despatxos d'algunes empreses que sobrevisqueren a la crisi econòmica dels anys 70. De fet, les que tingueren la mala fortuna de trobar-se en una empresa que no va sobreviure a la crisi, avui estan en feines que no corresponen

amb la seva formació i coneixements. Si ens remetem als fets, hi ha espanyoles en la mateixa situació, però, davant d'un lloc de treball, en igualtat de condicions, una negra i una blanca, no hi ha dubte que la negra queda eliminada.

A Catalunya, que és el que millor coneix perquè hi visc, podem trobar infermeres realitzant feines d'auxiliari.

Malauradament, moltes de les meves compatriotes d'aquest període s'iniciaren en la prostitució i hi continuen. Són comptats els casos de les que hagueren de buscar la subsistència en aquest camp per necessitat i avui estiguin feliçment treballant en una altra cosa. Ni tan sols els molts diners que guanyaren els han pogut servir per muntar algun negociet aquí o a Guinea. Lamentablement, amb una mitjana de 40 anys llargs, tot ratllant els 50, es troben en molts casos sense un cèntim i sense possibilitats de realitzar cap altre tipus de feina. A diferència de les que estaven al servei domèstic, la seva escala de valors es limità a guanyar diners i gastar-los, l'alternativa d'estudiar i de fer efímera aquesta feina no tingué lloc.

Actualment

La tercera etapa s'inicia en la dècada dels 80 i arriba fins avui. Les guineanes que pertanyen a aquest període es troben en la mateixa situació que qualsevol africà a Espanya, llevat del fet que parlen castellà.

A aquestes no els afecta el famós tòpic de "vosaltres, les guineanes, sou diferents". Els seus objectius no tenen res a veure amb els de les etapes anteriors. Aquestes visqueren la seva infantesa en el règim de Macias. Els anys d'escolaritat passaren sense pena ni glòria. La seva base cultural és baixa. Arribaren a Espanya avalades per parents, ties, germanes... a la difícil edat de 18 o 20 anys. Viuen en una societat de consum com l'occidental. La seva infantesa ha estat dura, plena de privacions. És molt difícil per a elles entendre que els 18 o 20 anys de les noies espanyoles no són comparables amb els seus. Les germanes, ties, etc. que les avalaren per arribar a Espanya i estudiar-hi només disposen de mitjans fent un sacrifici a fi que estudiïn qualsevol professió que els permeti, si no tornar a Guinea, ja que les perspectives de futur d'aquest petit país no són precisament esperançadores, si d'accedir a un lloc de treball millor que els que la majoria està ocupant en l'actualitat.

Davant d'aquest panorama i en aquesta societat, on el concepte de majoria

d'edat és diferent, la situació els resulta desconcertant: són adultes als 18 anys, potser abans, a Guinea, i legalment tenen l'edat necessària per accedir a la majoria d'edat, però, paradoxalment, les implicacions del fet de ser emigrants, negres i indocumentades fan que aquesta majoria d'edat no sigui efectiva.

Si marxen de casa, aquestes noies es troben sense documentació en regla perquè els ha caducat i ja no viuen amb l'aval dels parents i, en molts casos, les relacions amb ells no són òptimes, perquè la seva sortida de casa s'ha fet de forma no gaire consensuada. Sense ofici ni benefici, perquè no han tingut prou carència per aprofitar l'oportunitat i no sortir de la tutela fins ho haver aconseguit algun ofici i, de pas, algun benefici, els llocs de treball als quals poden accedir són els anomenats marginats, sotmesos sempre a tot tipus d'abusos per la inseguretat jurídica en què es troben. Una minoria, un cop independents, malgrat totes les dificultats trobades, estan lluitant. Algunes han format famílies, gairebé totes, com en el segon període, han conegut la seva parella aquí i és, preferentment, del seu grup ètnic: bubis amb bubis, ndowes amb ndowes, etc...

La segona generació

Estudi a part mereix la segona generació de dones guineanes. Però no voldria acabar sense fer-hi cap al·lusió. Noies de 14 a 18 anys, totes elles nascudes i escolaritzades aquí, en alguns casos amb problemes escolars, que podrien tenir una forta relació amb la seva condició de filles d'immigrants negres. Les mares no deixem de recordar-los que els espera un panorama molt difícil (negre). Que es preparin a fons perquè estem segures que si a nosaltres ens costà i ho tinguérem molt difícil quan aquí hi havia pocs africans, la situació econòmica no era tan greu i la competència laboral era més baixa, elles ho tindran pitjor. I, a més, la seva condició d'haver nascut aquí no les avala per a res perquè, com ja hem dit, davant la selecció per a un lloc de treball, no els serveix de gran cosa tenir documentació espanyola. Tenen l'inconvenient de ser negres.

Remei Sipi Mayo
Secretària Associació Dones
E'Waiso Ipola

Eleccions' 93

MÉS D'UN 70% DE DONES A LES LLISTES

Informe-Investigació:
Per primera vegada
en unes eleccions

No hem publicat res sobre les eleccions però us hem traduït un article que hem trobat al Zutik Express, una publicació especial eleccions que publica l'Ex EMK, Ex-LKI, Ex-OIC.

Segons es desprèn de l'estudi de camp realitzat per la prestigiosa empresa d'Investigacions Sociològiques *Falòrnia's & Falsetat's Human Managements*, la presència de dones en les llistes de tasques electorals és aclaparadora. Així, segons l'esmentat estudi, a les files del PP, el 100% de les hostesses de recepció que utilitzen en els seus actes, efectivament, són hostesses. El mateix percentatge el cobreixen les telefonistes i l'abnegada brigada de maquilladores, que tracten, infructuosament, d'embellir allò impossible. Així mateix, la immensa majoria de visitadores, a les quals recorren els líders populars després de les seves esgotadores jornades electorals, pertanyen al sexe femení. No és gaire diferent la realitat en el si de la família socialista. El 80% de la plantilla de *La Pulcra S.A.*, empresa de neteja contractada pel PSOE per retirar les restes d'entrepans de mortadel·la que es reparteixen gratuïtament a

l'entrada dels mítings de Felipe González, són també dones. El percentatge descendeix lleugerament, però tot i així es manté per sobre del 65% en relació amb embotidores, repartidores de propaganda, expositores de somriures, etc, etc.

Izquierda Unida no és aliena a aquesta invasió d'allò femení en allò electoral, com ho demostra la seva massiva presència entre repartidores de clavells o fins i tot entre les dirigents de pes, les quals, per una cosa de no res, no seran diputades.

L'EBB del PNB, per la seva banda, no volent quedar-se a la saga de les noves tendències en voga, ha enviat una circular a tots els Batzokis recomanant que el 100% de les cuineres continuïn essent mestresses de casa. Així succeeix que la totalitat de filadores que componen l'arc per a Ardanza, cada vegada que aquest inaugura alguna cosa, són xicotes. Queda reservada per a l'espectre masculí l'execució dels aureskus d'honor. Destaca en el seguici nacionalista la presència activa d'un nombrós grup de perruqueres guerniqueses, amb l'única missió d'encapotar el cuir cabellut del conspicu diputat Itaki Anasagasti.

El fet que les dones tinguin un pes pràcticament insignificant a les llistes electorals és fútil, ja que la seva presència electoral és àmpliament majoritària com ha quedat provat a l'informe de *Falòrnia's & Falsetat's Human Managements*.

Fins al moment és una incògnita el pes que les dones adquiriran a HB, perquè en el cas que la costera de la sardina sigui dolenta, com sembla, el descens de dones en les sardinades electorals reduiria al 20% el total de dones en campanya.

Tanmateix, la recent incorporació femenina a les escoles de Txalaparta compensaria amb escreix aquest possible descens (segons fonts masculines de la coalició) deixant la xifra en el 80% estimat per la Mesa Nacional.

El sexisme i l'androcentrisme en la llengua: anàlisi i propostes de canvi

EULÀLIA LLEDÓ

Quaderns per a la coeducació. ICE de la UAB. Barcelona. 64 pàgs. 992 ptes.

Aquest cop canviarem els papers i no deixarem que l'Eulàlia comenti el seu propi llibre, l'hi comentarem nosaltres. El llibre és una exposició molt didàctica del sexisme i de l'androcentrisme present a la llengua, capaç de convèncer el més reticent i força vàlid per carregar-se d'arguments, imprescindibles per arrasar en discussions amb indiferents, neutrals i descreguts.

Comença descrivint l'estat de la qüestió i desemmascarant les trampes que fa el llenguatge. Presenta una sèrie de suggeriments per solucionar els problemes concrets i remarca algunes de les qüestions que encara resten sense resoldre.

L'exposició és clara, concisa i, ja us ho podeu imaginar, venint de la ploma de qui ve, enginyosa i aguda. En moltes poquetes pàgines recull part de les principals idees que sobre el tema han anat exposant diferents autors; cita exemples quotidians i demostra que és necessària, urgent i possible una intervenció activa sobre la llengua per acabar amb l'ocultació sistemàtica de les dones a través del llenguatge.

És una obra força recomanable per a tothom, perquè també se'n comenci a reconèixer per la forma d'expressar-nos. De lectura obligatòria per a les professionals de l'ensenyament. És una aportació que cal agrair.

Ana Rodet Iraola

Barcelona, 28 de juny dia de l'orgull lesbiana

Estimades amigues:

Aquest any celebrarem L'orgull sota el lema:

Abans era... Ara és lesbiana

Us fem un avançament dels actes que pensem organitzar.

21 i 22 de juny, cap a les 7 de la tarda: a la Casa de la Caritat.

Tallers i espais lúdics:

Literatura lesbiana (a càrrec d'Eulàlia Lledó)

Sexe segur (a càrrec de la Comú Sida)

Dependències afectives; Mares lesbianes; Jocs, joguines i altres estris.

També volem fer una exposició de còmics eròtics de dones.

28 de juny farem una manifestació conjunta amb el FAGC i una festa a Cibeles.

Us mantindrem puntualment informades.

Petons.

Us esperem a totes.

Comissió de Lesbianes Feministes de Barcelona

VIRGINIA WOOLF I L'ESCRITURA ÍNTIMA

Davant del desgavell que hi ha en la publicació de Diaris i altres peces també íntimes i autobiogràfiques però al mateix temps —o potser per això mateix— essencials de Virginia Woolf, penso que una ressenyista que es valori no té més remei que fer tasca de formigueta i aclarir la situació. Anem a pams i per ordre cronològic de traducció.

El primer que es va traduir i publicar —sempre al castellà, en català de tot això, res de res— va ser *Momentos de vida*, edició, introducció i notes a càrrec de Jeanne Schalkind, la traducció és d'Andrés Bosch, habitual traductor de Virginia Woolf (Editorial Lumen, S.A., Col·lecció: "Palabra en el Tiempo", 136. Barcelona, 1980. 282 pàgines). De tots els llibres autobiogràfics que avui citaré, aquest primer és el que té més dosi de creació afegida. És una traducció tal qual de l'obra anglesa *Moments of Being* (1976).

La segona joia que trobem és *Diario de una escritora*, amb traducció també d'Andrés Bosch; l'edició corre aquest cop a càrrec de Leonard Woolf que, de l'ingent material que conformen els vint-i-sis volums del diari que Virginia Woolf va escriure entre 1915 i 1941, any de la seva mort, i en una edició extremadament respectuosa, cuidada i pulcra, el seu marit en va extreure tots els fragments que feien referència a la literatura (Editorial Lumen, S.A., Col·lecció: "Palabra en el Tiempo", 145. Barcelona, 1981. 484 pàgines). Torna a ser una traducció tal qual d'una obra anglesa, en aquest cas de *A Writer's Diary* (1953).

Un bon complement a aquest llibre és *Cartas a mujeres* —selecció i pròleg de Nora Catelli, traducció, aquest cop, de Susana Constante— on, entre altres coses, també hi trobarem força material literari, tant sobre la seva literatura com pel que fa a la de les i els altres i les curioses i complexes relacions de Woolf amb la crítica (Editorial Lumen, S.A., Col·lecció: "Palabra en el Tiempo", 207. Barcelona, 1991. 299 pàgines). Ara bé, aquí comença l'embolic perquè ja no es tracta d'una traducció completa sinó d'una selecció de l'obra original *The Letters of Virginia Woolf*,

editada per Joanne Trautmann i Nigel Nicolson en sis volums (1975-1980), de la qual també hi ha una altra selecció en anglès —diferent d'aquesta traducció que presento ara— de la mateixa Joanne Trautmann, *Congenial Spirits, The Letters of Virginia Woolf* (1989).

Les amants de Virginia Woolf i la seva literatura tenim un deute, doncs, amb l'editorial Lumen ja que ha posat al nostre abast gran part de l'obra de Woolf. Finalment, arribem als interessantíssims Diaris. Per ara, no n'hi ha cap traducció completa i no hi ha cap índex, desgraciadament, que hi arribi a ser mai.

Grijalbo ha començat a publicar-ne la traducció de l'edició resumida —aproximadament una cinquena part del Diari complet— en tres volums, de fet, és la traducció d'una versió resumida titulada *A Moment's Liberty (The Shorter Diary)*. De moment, han sortit els dos primers volums. El primer volum abraça el període 1915-1923: *Diario íntimo I* (1915-1923), editat per Anne Olivier Bell i traduït per Justo Navarro (Grijalbo Mondadori, Col·lecció: "El espejo de tinta", Madrid, 1992. 282 pàgines). El segon volum engloba el període 1924-1931: *Diario íntimo II* (1924-1931), en edició, és clar, també d'Anne Olivier Bell, però traduït, aquest segon volum, per Laura Freixas (Grijalbo Mondadori, Col·lecció: "El espejo de tinta", Madrid, 1993. 223 pàgines).

També a començaments del 1993 s'ha editat una traducció íntegra, però només del període que va del 1925 al 1930, *Diarios 1915-1923*, l'edició és d'Anne Olivier Bell i la traducció de Maribel de Juan (Ediciones Siruela Col·lecció: "Libros del Tiempo", 53. Madrid, 1993. 381 pàgines). És una traducció de *The diary of Virginia Woolf, Volume III: 1925-1930* (1980). Per la data de publicació en anglès del Diari complet, veiem, doncs, que hi va haver també allà una certa vacil·lació en la publicació i una utilització de les escapçadores tisores que van fer que abans de la publicació íntegra n'anessin sortint fragments en comptagotes... I per avui, deixo de banda la minsa i tímida traducció de la seva obra de crítica literària, per exemple, *Las mujeres y la literatura* —selecció i pròleg de Michèle Barrett—, *La torre inclinada*

o la magnífica, aquesta sí, traduïda al català, *Una cambra pròpia...* I novel·les tan importants i fonamentals com, entre d'altres moltes, *Orlando*, *Al far*, *Les ones*, *La Sra. Dalloway*..., que tant podeu trobar en castellà com en català.

Reacció

SUSAN FALUDI

Traducció de Francesc Roca. Ed. Anagrama. Col·lecció: "La educación sentimental (Serie Mayor)", 1. Barcelona, 1993. 552 pàgs. 2.900 ptes.

I ara que ve l'estiu i tindrem temps de llegir, us proposo, en les poques línies que em queden, la lectura de *Reacción*, llibre indispensable i clarificador per entendre els temps que corren.

El llibre desemmascara i denuncia aquella tan vella i coneguda maniobra d'explicar que el feminisme ja ha aconseguit tot el que es proposava (la qual cosa com totes sabem és una trista i insidiosa mentida), i al mateix temps culpa de tots els mals reals o imaginaris de la societat o de les mateixes dones a aquesta pretesa victòria del feminisme. Aquest al·legat s'estructura en quatre parts, la primera i la segona part tracten dels mites —a més de mites, tòpics i prejudicis— que acompanyen l'alliberació de les dones; és a dir, els molts "mals" que ens ha reportat, per exemple, la independència. La tercera part es destina a explicar com s'ha articulada la reacció contra el feminisme. La quarta, realment esfereïdora, les conseqüències que ha tingut aquesta reacció per a les dones, des del punt de vista psicològic, de les condicions laborals o contra el cos de les dones. A estones, la brutalitat del que relata et posa els pèls literalment de punxa, a estones, la ironia sempre càustica que l'amara et fa somriure. Un detall: tota la història desencadenada pels mitjans de comunicació sobre el pretès augment de l'esterilitat entre les dones, es basava en un estudi fet sobre un grup de dones casades amb homes estèrils que se sotmetien a un tractament d'inseminació artificial...

Eulàlia Lledó

FAX, FAIXES I TELETIPS

L'Institut d'Estudis Metropolitans ha editat recentment un estudi sobre "Les condicions de vida de les dones a la ciutat de Barcelona". Atès l'interès de l'estudi, basat en dades i informacions aportades per l'Enquesta Metropolitana, del 1990, hem decidit fer uns Fax, faixes i teletips monogràfic amb algunes de les dades que ens han semblat més suggeridores.

VINCLES FAMILIARS

- Només 1 de cada 4 dones majors de 18 anys és mare amb fills petits.
- 3 de cada 4 persones que viuen soles, són dones, la majoria d'elles majors de 60 anys i vídues.
- El trencament del nucli familiar es deu, sobre tot, a la mort del marit; els casos de mares solteres són extremadament poc freqüents.

EDUCACIÓ

- Les dones analfabetes i sense estudis representen el doble que els homes en la mateixa situació.
- En el grup de persones menors de 26 anys, el percentatge de dones amb estudis universitaris és més elevat que el d'homes universitaris.
- El nivell d'estudis de la mare és més determinant del nivell d'estudis de les filles que el del pare.

PRESÈNCIA/ABSÈNCIA EN EL TREBALL PRODUCTIU

- S'apunta una disminució de la diferència entre el percentatge d'homes i dones "actius".
- La taxa d'atur femenina és gairebé del 12%, mentre per als homes és del 8%.
- El 45% de les aturades porta més de 3 anys en aquesta situació, enfront de tan sols el 14% dels homes aturats.

- Només un 40% de les aturades té algun tipus de prestació social; en el cas dels homes el percentatge és del 55%.

PROFESSIÓ I CONDICIONS SOCIALS DE TREBALL

- La gran majoria de les dones queden classificades en quatre categories professionals: un 15% treballen pel seu compte; un 20% treballa com a tècnica superior; un 25% com a administrativa i un 25% és treballadora dels serveis, en nivells molt poc qualificats.
- El major nivell educatiu de les dones està tenint una influència decisiva en la seva millor situació en el mercat del treball; amb tot, posicions com les de direcció i comandament li són gairebé del tot tancades.
- Un 10% de les dones treballa sense contracte, enfront d'un 1'5% dels homes ocupats.

DESIGUALTAT EN ELS INGRESSOS

- De cada 10 persones majors de 18 anys que a Barcelona no tenen cap ingrés individual, 9 són dones.
- 1 de cada 5 homes té ingressos que van de 0 a 60.000 ptes. En el cas de les dones la proporció és de 7 de cada 10.
- 1 de cada 10 homes guanya més de 200.000 ptes. mensuals; només 3 de cada 200 dones es troba en aquesta franja d'ingressos.

TREBALL DOMÈSTIC

- Un 35% de les barcelonines majors de 18 anys s'identifiquen com a mestresses de casa, facin o no algun tipus de treball remunerat.

- Quan s'analitza qui cuina, qui compra els aliments i qui s'ocupa de la roba, es posa de manifest que són les dones qui ho fan en proporcions que varien entre el 70 i el 80%.

- Les parelles joves, sense fills, són les que més comparteixen les tasques domèstiques; a partir del naixement dels fills, però, sembla restablir-se l'ordre tradicional.

- Més de la meitat de les dones s'ocupen elles soles de la cura dels fills.

- Només un 5% de les majors de 18 anys no participen en tasques domèstiques; el 95% li dediquen algunes hores diàries i el 21% més de 7 hores diàries.

- Un 21% de les llars compta amb una assistenta a hores.

- El conflicte entre el treball assalariat i el domèstic és una de les majors fonts de tensió de les dones.

RELACIONS SOCIALS

- En conjunt les dones tenen un tipus de relacions basades en vincles familiars i de veïnatge, i més localitzades en un entorn espacial proper.

- En cas de malaltia els homes recorren més a la seva parella i les dones a altres familiars.

- A través de vincles de parentiu les dones semblen disposar de més recursos que els homes.

- Un 54% dels homes estan associats, enfront un 34% de dones. Les dones amb més tendència a associar-se són les ocupades i les que tenen un nivell d'estudis més alt.

- El perfil de les associacions és similar al dels homes: la més freqüent és un club esportiu seguida d'associacions de pares d'alumnes.

FORMES DE LLEURE DE LES DONES

- Les dones de més de 65 anys, tenen molt de temps lliure, mentre que les joves en tenen poc. La franja d'edat en què les dones tenen menys temps lliure és la de 25 a 45 anys.

- En general, dins de cada nivell professional, les dones tenen menys temps lliure que els homes.

- Les activitats de lleure d'homes i dones segueixen perfils bastant similars, però les dones tenen més tendències a fer visites i anar a comprar, i els homes a practicar esports i "sortir".

Elisabet Vendrell

CALAIX DE MODISTA

??...!!!

És clar! era Nina Hagen

EL COMLOT DE LES LECTORES

1 Va néixer el 26 de maig de 1877 a l'antic barri irlandès de San Francisco. Immediatament després els seus pares es van separar. **2** Als 10 anys va organitzar la seva primera escola de ball on acudien totes les nenes del barri. **3** Quan tenia 12 anys i després de llegir "Adam Bade", novel·la de G.Elliot, que narra com una dona va matar el seu fill perquè no estava casada, va prendre la decisió de dedicar la seva vida a l'alliberament de les dones i de no casar-se mai. **4** Les seves primeres relacions amoroses amb homes van ser un desastre i es va plantejar la possibilitat de "passar-se al regne de Lesbos". **5** Va tenir una filla i un fill, aquest últim amb un dels homes més rics de l'època, L. Singer, el de les màquines de cosir. Van morir en un terrible accident de cotxe. **6** Les seves actuacions en públic eren tan polèmiques que sovint s'organitzaven duels entre els seus admiradors i els seus adversaris. **7** Era una gran admiradora de Lenin i de la revolució bolxevic; va viure a Moscou durant uns anys, cosa que li va comportar bastants problemes amb el seu país natal. **8** Al llarg de la seva vida es va relacionar amb personatges tan importants com Rodin, O.Wilde, Stanislavski, Troski i el gran poeta rus Sergei Enseï, vint anys més jove que ella, amb qui va mantenir una tempestuosa relació de molts anys que va acabar en matrimoni per tal que el poeta pogués viatjar a Europa. **9** Va revolucionar l'esquema tradicional de la dansa, tant per les seves formes com per la música i sobretot pel seu vestuari. **10** La seva vida ha estat portada al cinema en una interessant pel·lícula. Va morir, en un desgraciat accident, estrangulada amb el seu fular vermell.

TEATRE I DANSA

El pols de l'àngel, espectacle de dansa que es va presentar a L'Espai els dies 20,21,22 i 23 de maig. La coreografia és de Maria Rovira, actualment una de les dones més innovadores en aquest art. És un espectacle protagonitzat per

cinc dones, al voltant de l'atracció que tothom sent pels àngels, la importància bàsica dels quals, ens diuen, no rau en qui o què són, sinó en el que fan. Les amants de la dansa no us ho perdeu, és un espectacle excel·lent, ben segur que el tornen a reposar en els propers mesos.

Sitges Quan us arribi a les mans aquesta revista ja s'haurà celebrat la XXIVa edició del Festival Internacional de Teatre. Aquest any ha estat dedicat a La Veu Humana, i recollia tot un seguit de petits espectacles teatrals i musicals que possiblement podrem veure durant la propera temporada. Van estar presents, entre d'altres, Rosa Novell, Isabel Soriano, Laura Betti i les Stupendams.

CINEMA

Han passat els Òscars, sense gaires sorpreses, però la cartellera actual ofereix algunes pel·lícules on la presència de les dones és important:

Belle époque No es pot negar que en aquesta pel·lícula el protagonisme és de les dones. Cinc dones, cinc actrius, cinc formes d'entendre la vida, cinc genials interpretacions. Si encara no l'heu vista, val la pena.

Juego de lágrimas Polèmica. A Hollywood encara ara es pregunten sobre la identitat sexual de la protagonista.

El pájaro de la felicidad Última pel·

lícula de Pilar Miró. La crítica l'ha tractada força bé.

Rosa Rosae Segons el seu director, una adaptació al cinema de "las chicas de hoy en día" (francament esperem que no sigui així).

Qiu-Ju, una mujer china La gent que ha estat darrerament a Xina diu que reflecteix fidelment el país actual.

Ah! i sobretot una ocasió única per gaudir del cinema que avui fan les dones serà la I Mostra Internacional de Films de Dones de la qual ja us informem en aquest número.

MÚSICA

Stupendams Continuem tenint notícies d'elles. En aquest moment acaben de gravar el seu primer disc, i diuen que és molt bo. Això suposa un important pas en la carrera d'aquestes 7 dones. Els desitgem moltíssima sort en aquesta nova etapa.

PUBLICACIONS

Cares a la finestra

Sota aquest títol s'acaba de publicar una interessantíssima recopilació de poetes nord-americanes contemporànies, a càrrec de l'escriptora catalana, Montserrat Abelló. El podeu trobar a **Pròleg**.

Amaranta És el nom de la nova revista de l'Assemblea Feminista de Madrid. El número 0 recull

articles, entre d'altres, de Celia Amorós: "El gran reto"; Dolores Juliano: "Mujer y diversidad"; i Llum Quiñonero: "Calentarse por teléfono".

Isegoria En el terreny de la filosofia, dues publicacions mereixen una especial atenció: *Isegoria*, amb un monogràfic sobre ètica i feminisme, coordinat per Celia Amorós, i el llibre *Filosofia, género e identidades femeninas* amb la participació de Fina Birulés, Mercè Otero, Rosa Rius i d'altres.

CIUTAT

La nostra illa Continuen les obres de condicionament del local. Esperem que aquest espai sigui obert al més aviat possible.

Plataforma No us n'oblideu: un cop al mes, cada segon dijous, festa per a dones al Plataforma. Marxa guapa, bona música, actuacions i bona companyia...

Goya Vivas

MARIA L'HEBREA

Les bases teòriques i pràctiques de l'alquímia occidental i, per tant, de la química moderna es deuen a aquesta dona. Maria l'hebrea va escriure amb el nom de Míriam la Profeta, germana de Moisés. Això féu que alguns historiadors interpretessin que la Míriam la Profeta bíblica era alquimista. Se suposa que va viure a Alexandria, al segle I de la nostra era. Va escriure diversos tractats que més endavant van ser ampliat, corromputs i confosos amb altres obres. Les seves teories tingueren influència, però la seva importància rau fonamentalment en els seus invents de complicats aparells de laboratori per a la destil·lació i sublimació.

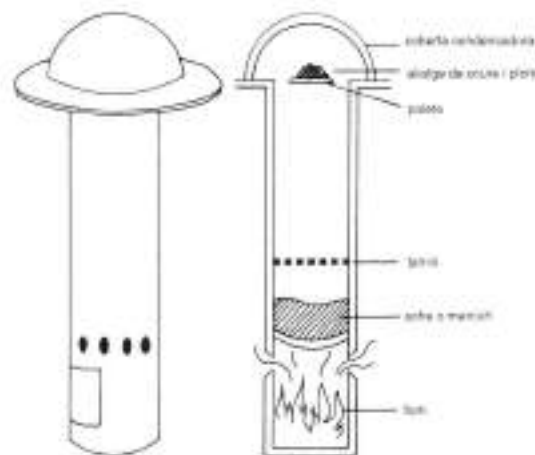
Després de gairebé 2000 anys, el seu *balneum mariae* continua essent una peça essencial al laboratori. El *bany Maria* s'utilitzava, com actualment, per esclafar lentament les substàncies o per mantenir-les a temperatura constant.

Maria l'hebrea va inventar també un alambí: el *tribikos*. Consistia en un atuell de fang que contenia un líquid per destil·lar, un aparell per a la condensació de vapor del qual sortien tres aixetes de coure i flascons de vidre per rebre el líquid.

A Maria l'hebrea l'interessava molt l'acció perllongada dels vapors d'arsènic, mercuri i sofre sobre els metalls. Va inventar el procés *kerotakis*, que és la seva més gran aportació a l'alquímia. El *kerotakis* era la paleta triangular que utilitzaven els artistes per mantenir calentes les seves barreges de cera i pigments. Basant-se en aquesta idea, dissenyà un aparell que s'anomenà així i s'utilitzava, entre d'altres coses, per a l'extracció d'olis de plantes.

Maria l'hebrea va ser la més pràctica dels alquimistes primitius i va descriure els seus aparells amb un estil força clar i precis.

Tanmateix, les seves teories eren típics aforismes alquimistes, críptics i foscos com tota la literatura d'aquest tipus: "Un és tot i Tot és un". Creia que els metalls eren éssers vius, femenins o masculins, i que els productes de laboratori resultaven de la generació sexual: "Uniu el masculí amb el femení i trobareu el que busqueu". Deia que la plata es combinava fàcilment, però que el coure s'acoblava "com el cavall a l'ase i el gos amb el llop". També formulà teories d'acord amb els invents de laboratori. Adoptà el concepte del macrocosmos-microcosmos i l'aplicà a la disposició "a sobre-a sota" per a la destil·lació i el reflux.

El *kerotakis*, en la reconstrucció de F. Sherwood Taylor

Creà una escola, *Escola de Maria*, de la qual sortiria Cleopatra, una altra alquimista important de l'època.

300 anys després Zósimo de Panòpolis i sa germana, o amiga, Teobèlia col·laboraren en *Cheirokmeta*, una enciclopèdia de química de 28 volums basada en les idees i en les tècniques de Maria i Cleopatra.

Aquestes dues dones marquen el començament i la fi de l'alquímia com a vertadera ciència experimental. Al segle III, l'emperador Diocleciana començà una persecució dels alquimistes d'Alexandria i cremà els seus textos. A partir d'aquest moment i fins a mitjan segle XVII hi haurà ben pocs avenços en la química de laboratori.

Font:

Alic, Margaret: *El legado de Hipatia*. Ed. S XXI